

ANTIČNE PASNE SPONE IN GARNITURE V SLOVENIJI

MAKSIMILJAN SAGADIN

Zavod za spomeniško varstvo, Kranj

Pričujoča obravnava antičnih pasnih spon v Sloveniji namerava predvsem orisati posamezne tipe v razvoju tega dela noše na našem ozemlju. Ta razvoj gre od prve bistvene spremembe, ki jo označuje pojav obročaste spon s trnom — v nasprotju z do tedaj edino veljavno kavljasto spono. Vidimo torej, da je začetek razvoja dokaj jasno določen, tem slabše pa konec. Če si tedaj postavimo zgornjo mejo naše obravnave v sredino 5. stoletja, je ta meja povsem umetna, zahteva jo bolj naslov teme, kot pa kaka odločilna sprememba v razvoju.

Tudi geografska omejitev je le umetna, saj je naš prostor v času rimske okupacije le majhno področje, ki ga je zavzemala tedaj že dokaj univerzalna kultura. Razširitev obravnavanega področja bi torej le koristila našim spoznanjem o izvoru npr. že samega osnovnega tipa obročaste spon s premičnim trnom, vendar bi presegala smisel te naloge. Bomo pa zaradi pomanjkanja grobnih celot pri nas pogosto prisiljeni iskati opore za datacije zunaj naših meja.

Ob tej priliki se tudi najlepše zahvaljujem kustosom Veri Kolšek iz Pokrajinskega muzeja v Celju, Zorki Šubic iz Pokrajinskega muzeja v Ptuju, Stanku Pahiču iz Pokrajinskega muzeja v Mariboru, pa tudi Ivi Stiplovšek iz Posavskega muzeja v Brežicah, ker so mi ljubeznivo dovolili, da sem zrisal še neobjavljen material. Posebno se zahvaljujem Sonji Petru muzejskemu svetovalcu in vodji antične zbirke Nar. muzeja za njeno mentorstvo in Draganu Božiču za konstruktivne pripombe.

NEKAJ SPLOŠNIH BESED O PASU IN SPONI KOT DELU NOŠE

Lahko rečemo, da je sama zasnova grške oziroma rimske noše s svojo globoko nagubanostjo izrazito zanemarjala telesnost ter odvisnost in povezavo obleke in telesa. Oblečilo je bilo povsem prosto, ne ozko in napeto in kot takemu mu je kot pritrdilno sredstvo zadostovala fibula.¹ Pas je bil drugotnega pomena, služil je predvsem za spodrecavanje tunike oziroma hitona ter sploh za pridrževanje obleke k telesu ob živahnejšem gibanju. Kot tak je nastopal tako pri moških kot pri ženskah kar v obliki preproste spredaj zavozljane vrvice,² spet pa je bil lahko tudi že s spono, zlasti kadar

je služil kot okras. Povsem drugače pa je bilo z vojaškim pasom (*cingulum*). *Cingulum* je bil širok, bogato obit s kovinskimi aplikami in je imel s tem tudi obrambno funkcijo. Raz njega je spredaj viselo navzdol nekaj okovanih trakov, ki so ščitili spodnji del trebuha. Na *cingulum* so tudi pripenjali bodalo in meč, le-ta pa je lahko visel tudi na posebnem pasu prek rame. Poleg tega vojaškega pasu so vojaki redno nosili še pas za obleko (pod oklepom).³ *Cingulum* je vplival tudi na »civilni« pas, ki postane zato širok in bogato okrašen in ima predvsem reprezentančno funkcijo — pod njim so nosili običajen pas za obleko. Zlasti v poznem cesarstvu postane pas bolj kot kdajkoli simbol položaja v družbi, vsaki funkciji pripada določeno bogat pas. To pretirano krašenje pasov v poznem cesarstvu sicer ni novost, vendar je v taki meri prav gotovo posledica vdora orientalskega okusa.⁴

V neposredni zvezi z razvojem oziroma spreminjanjem pasu je tudi razvoj pasne spona kot njegovega bistvenega sestavnega dela. Predhodnik prave, obročaste pasne spona s premičnim trnom (ki je izrazita pridobitev antike) je kavljasta pasna spona.⁵ Prednost nove spona, ki omogoča poljubno zatezanje pasu, je očitna, zato kmalu izpodrine kavljaste spona — čeprav jih ne nadomesti povsem. Za ozke pasove zadošča manjša okrogla oblika spona. Ko pa postane pas širši, okrogla oblika spona ne zadošča več, saj je pritrjevanje na jermen težavnejše. Zato spona dobi ovalno ali štirioglasto obliko, pa tudi kovinski okov, na katerega se z zakovicami pritrdi usnjen pas. Tako izpopolnjena spona se pojavi zlasti v poznem cesarstvu (kot bomo videli je sicer znana tudi že prej), posebno pa se razširi v času preseljevanja narodov, ko kovinski okov prevzema vse formalne in dekorativne novosti oziroma spremembe ter postane tako eden glavnih nosilcev umetniškega izraza pa tudi obrtniškega znanja dobe. Kolikor bolj pa postaja pomembna pasna spona oziroma pas, toliko bolj stopa iz uporabe fibula.⁶

Prazgodovinske obročaste pasne spona s premakljivim trnom

Ta skupina spon zahteva že v naslovu natančnejšo opredelitev, da jo s tem ločimo od kavljaste pasne spona, ki je z več svojimi tipi tako značilna za vso prazgodovino. Nekoliko podrobneje se je s pojavom obročastih spon bavil pri nas le F. Starè v svoji objavi Vač.⁷ Tu povzemamo v glavnem le njegove ugotovitve. Bistveno pri novih sponah je predvsem to, da oba poglobitna dela — trn in obroč, nista več pritrjena vsak na svojem koncu pasu, pač pa sestavljena tvorita spono, ki ima zlasti to prednost, da je z njo moč pas poljubno zatezati. Razlika s prejšnjo kavljasto spono je tako bistvena, da med njima ne more biti nikakršne razvojne povezave. Pri teh prvih obročastih sponah F. Starè loči dva tipa:

a) Spona je okrogla, ploščatega ali rombičnega preseka, konca se ne stikata in se uvijata nazaj. Igla je pritrjena nasproti razprtima koncema in pogosto sega mednju. Pritrjena je lahko okrog obroča, ki je v ta namen zožen (F. Starè, *Vače*, T. XCVIII, 5), ali pa je v obroč izvrtana luknjica [J. Szombathy, *MPK* 1 (1903) 318 s, sl. 99, grob 9; 323 s, sl. 125, grob 18; 332 s, sl. 155, grob 5; P. Reinecke, *AUHV* 5 (1906) 364 ss, T. 63, 1145, 1146].

b) Spona je okrogla, rombičnega preseka, konca se stikata; obroč je na mestu, kjer se pritrdi igla, okroglo kovan (F. Starè, *Vače*, T. XCII, 3 — grob 9; T. LI, 2—9; T. LIII, 4, 5; pet primerkov z Magdalenske gore).⁸

Pri opredeljevanju tega drugega tipa za pasno spono pa je treba biti previden. O.-H. Frey namreč povezuje podobne predmete — imenuje jih spenjalne obročke — z latenskimi pasom za orožje, vendar nikakor ne kot pasne spono.⁹ Čeprav avtor naših primerkov iz Vač in Magdalenske gore ne navaja in čeprav ti kosi v detajlih (npr. presek, včasih dimenzije) odstopajo od navedenih, je vendar verjetno, da to sploh niso bile pasne spono. V nobenem primeru namreč ni ohranjen trn v taki dolžini, da bi lahko trdili, da gre res za pasno spono. Nasprotno pa je zelo verjetno, da sta npr. primerka (F. Starè, *Vače*, T. LI, 9 in T. LIII, 4) res le spenjalna obročka. Staretova opažanja je treba torej popraviti. Vprašanje pritrjevanja spono tipa a) na pas nosilecem očitno ni delalo takšnih preglavic kot nam, ker se tip spono z razprtima in nazaj zavitima koncema pojavlja tja v 4. stoletje, od njega pa se bistveno ne loči dokaj pozni tip, pri katerem se obroč kolenčasto umika navzven in s tem spet ne nudi opore trnu. Na kolencih ima ta tip redno izbokline, ki so verjetno prav tako v zvezi s pritrjevanjem kot zaviti konci pri našem tipu a). Mislim, da v glavnem lahko sprejmemo rekonstrukcijo K. Ságija,¹⁰ in sicer varianto A, s tem da predpostavljamo, da jermen ni potekal pod spono, pač pa na eni strani preko obroča, na drugi pa pod njim. Tako je dajal oporo tudi trnu, zavita konca pa sta preprečevala, da bi jermen zdrsnil s spono.

Obročaste pasne spono pri nas niso tipične za čas v katerem se pojavljajo. Kljub temu, da očitno pripadajo svetu rimske antike, pri nas nastopajo še v čisto prazgodovinskem kontekstu. F. Starè jih postavlja v svojo stopnjo Vače III. Grob A-5 (F. Starè, *Vače*, T. XCVIII, 5—7) vsebuje poleg tipa a) z okroglim presekom še fragment svitkaste ovratnice in fragment narokvice, ki je v sredini stisnjena. Grob se tako datira v Vače III (od 200 do 150 pr. n. š.). Grobova 9 in 18 iz Idrije ob Bači, ki vsebujeta po eno spono tipa a), postavlja J. Szombathy z vsem njunim obsežnim inventarjem v pozni laten; grob 155 z istim tipom pa v zgodnjerimski čas.¹¹ Tudi po P. Reineckeju¹² predstavljata dve sponi tipa a) značilen inventar konca latena.

Datacija teh spon v pozni laten ni sporna, njihovo trajanje v okviru tako ozko definirane tipa pa je tudi dokaj kratko. Sam pojav teh spon pri nas še pred rimsko okupacijo razlaga F. Starè z vplivi iz Akvileje po letu 181 pr. n. š.¹³

Noriško-panonsko pasna garnitura

Sama oznaka pasnih garnitur, ki jih nameravamo obravnavati v tem delu kot noriško-panonske, je postala upravičena po študijah V. Geramba,¹⁴ L. Nagya,¹⁵ R. Nolla,¹⁶ K. Motykovè-Sneidrovè¹⁷ ter zlasti zadnje — J. Garbscha.¹⁸ Te razprave so namreč pokazale, da se obravnavane pasne garniture pojavljajo izrazito prav v Noriku in Pannoniji,¹⁹ in to okrog treh centrov: zahodno od Nežiderskega jezera, v okolici Flavije Solve in na Dolenjskem.²⁰ Najdbe kažejo, da spada k tej pasni garnituri več predmetov: spona z okovom, ki služi za pritrjevanje na jermen in je običajno okrašen v predrti tehniki (T. 1, 1), več žlebastih podolgovatih usločenih okovov, ki se končujejo s stiliziranimi živalskimi glavami, so po vsej površini diagonalno gravirani in ki imajo lahko v sredini tudi pregib (T. 2, 20), več mandeljastih okovov s polkrožnim presekom in s profilirano zožitvijo (T. 4, 16), dva podolgovata bronasta obeska kot zaključka jermenov, valjasto oblikovana s profiliranim zaključkom in razcepljenim gornjim koncem, kamor se vtakne jermen (T. 3, 9), več gumbov z okroglo glavico in kratkim trnom (T. 5, 1).²¹

Pri podolgovatih valjastih jermenskih zaključkih se velja posebej ustaviti. Ta del pasne garniture ima namreč neposrednega predhodnika v latenoidnem pasnem zaključku, kakršen je bil najden skupaj z rimskodobnim kosom tudi na dvorišču SAZU v Ljubljani in ga je podrobneje obdelal Ivan Puš.²² Ugotovljeno je, da se latenoidni zaključki jermenov razlikujejo od rimskodobnih predvsem po trikotni odebelitvi, ki se pojavi pri prvih ob prehodu iz spodnjega valjastega dela v gornjega ploščatega in precepljenega. Pri latenoidnih primerkih je opaziti tudi slabšo profilacijo. Datirani so v pozni laten — druga polovica 1. stoletja pr. n. š., njihovi centri izdelave pa se postavljajo v delavnice vzhodno-keltskega območja.²³

Noriško-panonske pasne garniture so v Sloveniji zelo številne in jim v primeri z ostalimi sponami pripada tudi največ grobnih celot. Spričo sintetičnega dela J. Garbscha se nameravam v tipoloških oznakah držati njegovega poimenovanja.

Ena najpomembnejših najdb celotne noriško-panonske garniture izvira iz antične grobnice v gomili iz Miklavža pri Mariboru (T. 1, 7), ki jo je obširno objavil S. Pahič.²⁴ Garnitura je tu zastopana s spono in tremi pripadajočimi okovi v predrti tehniki, s štirimi mandeljastimi okovi, dvema žlebastima okovima s pregibom, desetimi pravokotnimi ploščicami z narezanimi robovi in luknjami ter s 40 okrasnimi žeblički. Pasna spona sodi v Garbschovo skupino G 2 g, ki se pojavlja v glavnem okoli Flavije Solve v 1. stoletju do Klavdija. Spona je bila z dvema okovoma pritrjena na pas. Po okrasu sodita ta dva okova nekako med skupini B 3 a in B 3 b in sodita v čas od Klavdija do Domicijana oziroma še v prvo polovico 2. stoletja. Tretji predrti okov, ki je daljši in ožji od prvih dveh in se je pritrdjeval na konec jermena, ki je visel do kolen, nima natančnih analogij med Garbschevimi tipi, zato ga Pahič smatra za edinega predstavnika nove grupe B 3 h. Podolgovat žlebast okov s pregibom dopolnjuje najštevilnejšo Garbschovo skupino E 3 a, ki se pojavlja na področju obeh provinc od srednje dobe Klavdija pa prek sredine 2. stoletja. Štirje čolnasti okovi sodijo običajno in tudi v tem primeru v skupino K a, uporabljano od Avgusta do Hadrijana. Pločevinaste ploščice z narezanimi robovi in luknjicami za žebličke nastopajo skoraj izjemoma in jih je Garbsch uvrstil v tipološko povsem samostojno skupino B 7 l, ki je časovno in prostorsko podrobneje ne opredeli; celotno skupino B 7 pa stavlja v prva desetletja 1. stoletja. Celotna pasna garnitura ne izpada iz časovnega okvira vseh najdb iz te grobnice, v glavnem pa sodi med starejše kose. Stekleno posodje zajema čas od nekako leta 45 do 155 n. š., škatlica za šminkanje od 100 do 155 n. š., fibula — Garbschov tip A 238 q pa od 100 do 150 n. š. Po temeljiti analizi Pahič datira celotno najdbo med leta 95 in 110 n. š.²⁵

Več grobnih celot z deli noriško-panonske pasne garniture je bilo najdenih tudi ob izkopavanjih v Dobovi, ki jih je objavil P. Petru.²⁶ Gre za pet žganih grobov. Okov pasu, izdelan v predrti tehniki iz groba A 8 (T. 2, 17) sodi v skupino B 3 d (flavijsko obdobje), fragment žlebastega okova s pregibom (T. 3, 11) v skupino E 3 f (druga polovica 1. stoletja), mandeljast okov (P. Petru, o. c., T. 1: 11) pa v skupino K b (od sredine 1. stoletja še v začetek 2. stoletja v jugozahodni Panoniji). K pasni garnituri sodi še večje število okrasnih žebličkov (P. Petru, o. c., T. 1: 17 a—z). Dve fibuli iz tega groba (P. Petru, o. c., T. 1: 5, 6) pripadata tipu Almgren 69, ki obsega flavijski čas. Keramika je domače izdelave, kar je tipično za Dolenjsko. Vse štiri oblike, ki nastopajo tu, uvršča P. Petru²⁷ v flavijsko obdobje in tako datira grob v drugo polovico oziroma zadnjo četrtino 1. stoletja n. š.

V grobu A 26 je noriško-panonska pasna garnitura zastopana le s pasnim zaključkom (T. 4, 10) skupine R 2, ki se razprostira od jugozahodne Panonije pa vse do Slovaške, Češke in Srednje Nemčije. Časovno sega od Avgusta do Hadrijana. Drobce fibule (P. Petru, *ibidem*, 7 ss, T. 1: 3, 5, 6) rekonstruira Garbsch v svoj tip A 236/7, ki ga datira v pozno avgustejsko in Trajanovo obdobje. Keramiko tega groba (P. Petru, o. c., T. 6: 8—10) uvršča P. Petru (*ibidem*, 197 ss sl. 1, 1—3) v tiberijansko-klavdijsko obdobje. Pasni zaključek je potemtakem lahko najmlajši element, grob bi spadal nekako v konec 1. stoletja.

Fragmenti pasnih okovov v predrti tehniki iz groba A 27 (00—29, dvojna numeracija, T. 2, 9, 10) bi spadali v Garbschevo skupino B 2 f²⁸ (od Klavdija do konca 1. stoletja). Od treh fibul v tem grobu zastopa ena z dvema gumboma na loku (P. Petru, *ibidem*, 7 ss, T. 7: 5) Garbschov tip A 236 c, ki obsega celotno 1. stoletje, ostali dve pa tip Almgren 68 (P. Petru, o. c., T. 7: 4) in Almgren 73 (P. Petru, o. c., T. 7: 3) in tako dajeta poudarek na konec 1. stoletja. Keramika (P. Petru, o. c., T. 7: 6—9), ki po Petrujevi časovni razporeditvi (P. Petru, *ibidem*, 197 ss, sl. 4: 3, 4, 7, 8) spada v prvo polovico 2. stoletja pomika datacijo v nekoliko mlajše obdobje.

Grob A 31 vsebuje poleg fragmenta v predrti tehniki izdelanega okova, ki ga ni moč natančneje opredeliti (T. 2, 12), še okov tipa B 21 (T. 2, 18, 13 — klavdijski čas), dva fragmenta žlebastega okova (T. 3, 8) tipa E 11 ? (tiberijsko-klavdijski čas), tri mandaljaste okove tipa K a (T. 4, 12) in K b (T. 4, 20, 21 — od Avgusta do Hadrijana) ter fibulo tipa A 238 h (zlasti v Noriku v drugo polovico 1. stoletja in v začetku 2. stoletja). Datacija groba v peto desetletje 1. stoletja, kot jo postavlja P. Petru (*ibidem*, 36 s) je najzgodnejša možna, verjetno bi jo veljalo pomakniti za kako desetletje bolj proti koncu 1. stoletja.

Grob A 46 je eden najbogatejših. Poleg keramike (P. Petru, o. c., T. 12: 15—18), ki jo P. Petru ima za flavijsko (P. Petru, *ibidem*, 197 ss, sl. 3: 21, 22, 25, 34, 14), so tu še skoraj vsi elementi noriško-panonske garniture: spona tipa G 2 b, c, d ali e (P. Petru, *ibidem*, 7 ss, T. 12: 11; 1. in začetek 2. stoletja), predrt okov tipa B 2 a (T. 2, 16 — klavdijski čas), dva podolgovata okova s pregibom tipa E 3 a (T. 3, 3, 5 — po obeh provincah od Klavdija do sredine 2. stoletja) ter dva mandeljasta okova K a (T. 4, 17, 18 — od Avgusta do Hadrijana). Tudi fibuli tipa Almgren 68 ne omogočata točnejše datacije v okviru flavijskega obdobja.

S Štajerske nam je znano več grobnih celot z noriško-panonskimi pasnimi garniturami. Izstopajo zlasti Ptuj, Celje in Šempeter. Iz Ptuja oziroma Hajdine so nam znane štiri grobne celote s tem materialom, ki jih prinašata A. Jalen in Z. Šubic.²⁹ Na parceli 445/1—2 v Zgornji Hajdini izkopani žgani grob 3 vsebuje dva predrta okova tipa B 2 f (A. Jalen, o. c., sl. 5 in 8 — od Klavdija do konca 1. stoletja), dva žlebasti podolgovati okova s pregibom tipa E 3 a ali b (od Klavdija do sredine 2. stoletja), dva mandeljasta okova K a ter več žebličkov. Poleg tega sta bili v grobu najdeni še dve skodeli. Prva (A. Jalen, o. c., sl. 3 in 3 a) je še najbližje tipu T. XXI, 31 ali 32 po É. Bónis³⁰ in se datira v 1. in delno še v 2. stoletje, druga (A. Jalen, o. c., sl. 4 in 4 a) pa se od prve ne razlikuje dosti, vendar takega tipa Bónisova ne prinaša. Paralele navaja Z. Šubic (o. c., Y 132 — pod točko 6). Grob lahko datiramo med sredino in konec 1. stoletja.

Za grob 9 A. Jalnova sicer pravi, da je bilo v njem prav tako pasno okovje kot v grobu 3, vendar ga na sliki nima. Prinaša le dve posodi, skodelo (o. c., sl. 17 in 17 a), ki je domala prav taka kot skodela iz groba 3, sl. 3 in 3 a in pa žaro (o. c., sl. 18), ki

ji je še najbližje tip T. XVIII, 27 po É. Bónis in ki je časovno težje opredeljiv (1. in 2. stoletje), vsekakor pa ne nasprotuje dataciji groba v 1. stoletje.

Tretjo grobno celoto z našo pasno garnituro prinašata R. Bratanič in Z. Šubic.³¹ Peleg pasnega okova v predrti tehniki tipa B 1 b (R. Bratanič, *o. c.*, sl. 7 — Norik, zahodna Panonija in Srednja Nemčija v vsem 1. stoletju) sta v grobu še dve fibuli: tako imenovana Avciša fibula (R. Bratanič, *o. c.*, sl. 5, ki se datira v drugo polovico 1. stoletja in začetek 2. stoletja) in fibula, ki zastopa enega od tipov Garbscheve skupine A 236 (R. Bratanič, *o. c.*, sl. 6). Kolikor je lok med gumboma štirikoten, bi segala do polovice 2. stoletja. Trije enoročajni vrči (R. Bratanič, *o. c.*, sl. 2, 10, 11) so hruškaste oblike, najbližje tipu T. XXVI, 10. in T. XXVII, 17 po Bónisovi (kar jih datira v 1. stoletje), gubanka (*o. c.*, sl. 9), tipu T. XVII, 17 (flavijski čas), skodelice T. XXI, 46 ali 47, lonec T. XIII, 10, za skodelico z navpičnimi stenami pa Bónisova nima natančnih analogij. Grob lahko datiramo v konec 1. ali začetek 2. stoletja.³²

Grob z noriško-panonsko spono in okovom iz Zgornje Hajdine, parcela 445/4, prinaša I. Mikl-Curk.³³ Spona je tipa G 2 c (od Tiberija do začetka 2. stoletja), okov pa B 1 a (od Tiberija do Domicijana). Keramika — dva enoročajna vrča in žara — potrjuje datacijo v 1. stoletje (po Bónisovi žara T. VI, 6 — okrog Domicijana, vrča brez boljših analogij).

Iz Celja oziroma Šempetra obravnava nekaj grobnih celot V. Kolšek.³⁴ Žgan grob 1 iz Celja (V. Kolšek, *o. c.*, Y 149) obsega poleg pasnega okova, ki je nekje blizu tipa B 7 k (*o. c.*, Y 149, 17 — prva desetletja 1. stoletja) še keramiko, ki pripada zgodnjemu 1. stoletju (V. Kolšek, *o. c.*, Y 149, sl. 10 tip T. XXVIII, 15; sl. 11 tip T. XXVII, sl. 5, 8 tip T. XXI, 33; sl. 7 tip T. XXI, 30; sl. 4 tip T. XXI, 19; sl. 2 tip T. XXI, 20; sl. 3 tip T. XXI, 39 itd.).

Žgan grob 27 iz Šempetra (V. Kolšek, *o. c.*, Y 155, 156) vsebuje spono G 2 c (rekonstrukcija Kolšek, *o. c.*, Y 155, 15 je napačna — od Tiberija do začetka 2. stoletja) okov tipa B 3 a (čas Klavdija in Domicijana), mandeljast okov tipa K a, več žebličkov ter keramiko; V. Kolšek, *o. c.*, Y 155, 10 — vrč tipa T. XXVII, 1 po Bónisovi (čas Avgusta), sl. 3, 4, 5, 6 — lonci, ki so po B. Vikić-Belančič³⁵ še keltska tradicija in časovno sodijo v zgodnje cesarstvo. Grob se datira v zadnjo četrtino 1. stoletja.

V žganem grobu 86 iz Šempetra (V. Kolšek, *o. c.*, Y 158) je spona dokaj neopredeljivega tipa, lahko je G 2 b, c, d ali e (1. in začetek 2. stoletja), jermenski zaključek bi zastopal tip R 3 (po Noriku in Panoniji od Avgusta do Hadrijana). Lonec (*o. c.*, sl. 2) spada v zgodnjo cesarsko dobo (B. Vikić-Belančič, *o. c.*), drugi lonec (V. Kolšek, *o. c.*, sl. 3) tip T. XVIII, 10 prav tako, vrč (V. Kolšek, *o. c.*, sl. 4) zastopa tip T. XXV, 19 po Bónisovi, drug vrč pa tip T. XXXIV, 14. Skodele so v glavnem tipa T. XXI, 41 (1. in polovica 2. stoletja). V grobu je še novce Trajana, tako da je celoto moč datirati v prvo četrtino 2. stoletja.

Elementi noriško-panonske garniture so tudi v grobu 18 iz Šempetra.³⁶ Gre za dva jermenska zaključka tipa R 2 ter za fragment podolgovatega žlebastega okova z neobičajno koničastim zaključkom. Prav zaradi tega tudi ni ožje opredeljiv v okviru Garbschevih tipov. Pri treh fragmentih fibul gre za tip A 236 c (od flavijskega obdobja do sredine 2. stoletja, jugozahodna Panonija). Grob bi sodil tudi po ostalih pridatkih in po novcu v pozno 1. ali zgodnje 2. stoletje.

Naj samo omenimo tudi še neobjavljena grobova 12 in 12 a iz Šempetra.³⁷ Keramika je silno podobna tisti iz groba 18, zlasti kar se tiče loncev. Elemente noriško-panonske

pasne garniture zastopajo: spona G 2 g (do Klavdija zlasti v okolici Flavije Solve), okov okrašen v predrti tehniki blizu tipa B 3 b (prva polovica, 2. stoletja), trije fragmenti dveh žlebastih okovov na pregib, oba tipa E 3 a (po obeh provincah od Klavdija prek sredine 2. stoletja), dva jermenska zaključka R 3 (obe provinci od Avgusta do Hadrijana) ter mandeljast okov K a. Vsi elementi groba, vključno s tremi novci (dva Domicijanov in eden natančneje neopredeljen), omogočajo datacijo v začetek 2. stoletja.

S. Petru objavlja dele noriško-panonske ženske noše odkrite v Mačkovcu pri Žužemberku.³⁸ J. Garbsch (*o. c.*, T. 43: 1—6) pozna ta grob v nekoliko večjem obsegu, dodaja mu še dve fibuli A 238 e (jugozahodna Panonija za časa Klavdija), omenjene dele pasne garniture pa uvršča med sledeče tipe: spona G 2 d (1. in začetek 2. stoletja), predrt okov B 1 a (od Tiberija do začetka Domicijana), en fragment žlebastega okova E 2 c (od Avgusta do Tiberija), drug fragment podobnega okova E 1 a (v to skupino Garbsch sicer uvršča le en okov z Magdalenske gore na Koroškem in enega iz Ljubljane, datira ju v čas Avgusta in Tiberija); grob sodi tako v čas Domicijana.

V katalogu svojega dela prinaša J. Garbsch precej grobnih celot iz Slovenije, ki jih sicer ni v slovenskih muzejih. Poizkusimo jih na kratko navesti in datirati.

P t u j :

Grob 7/1890 (Garbsch, *o. c.*, T. 52: 1—8, muzej Gradec) dva mandeljasta okova, okroglo posrebreno zrcalo, oljenka s firmo *ATIMETI* (Iványi tip XVI, Loeschcke tip X, pojavi se konec 1. in v začetku 2. stoletja in traja še nekaj stoletij),³⁹ vrč tipa T. XXVI, 13 po É. Bónis, amfora tipa T. XXXI, 6 (podobni primerki v Pompejih in Akvileji). Grob bi datirali v konec 1. stoletja.

Grob 16/1895 (Garbsch, *o. c.*, T. 51: 10—11, muzej Gradec) podolgovat okov s pregibom E 3 b (od Klavdija do Komoda), lonec tipa T. XV, 1 ter novce Komoda. Datacija groba v čas Komoda (180—193).

Grob 42/1892 (Garbsch, *o. c.*, T. 51: 12—15, muzej Gradec) pasni okov v predrti tehniki B 2 c (od Domicijana do Hadrijana), trije podolgovati okovi s pregibom, dva tipa E 3 g (konec 1. in prva polovica 2. stoletja), eden tipa E 3 a (obe provinci od Klavdija do sredine 2. stoletja). Grob sodi v prvo polovico 2. stoletja.

Grob 59/1892 (Garbsch, *o. c.*, T. 50: 1—8, muzej Gradec) okov v predrti tehniki B 4 c (druga polovica 1. stoletja), fibula Almgren 68 (druga polovica 1. stoletja), čaša tipa T. XVII, 27 ni ožje datirana. Datacija se opira na fibulo — druga polovica 1. stoletja.

Grob 6/1892 (Garbsch, *o. c.*, T. 50: 11—15, muzej Gradec) predrt okov B 2 b (od Klavdija do sredine 2. stoletja), mandeljast okov K b (od sredine 1. do 2. stoletja), fibula A 238 e (jugozahodna Panonija, čas Klavdija), reliefna oljenka tipa Iványi I, Loeschcke I (1. stoletje, pojavi se za časa Avgusta),⁴⁰ skodela T. XVII, 0 po É. Bónis (flavijsko obdobje) in novce Klavdija. Grob sodi v tretjo četrtino 1. stoletja.

Grob 21/1892 (Garbsch, *o. c.*, T. 50: 16—18, muzej Gradec) fragment žlebastega okova s pregibom E 3 a (obe provinci od Klavdija do sredine 2. stoletja), fibula A 236 e (flavijsko obdobje in še preko polovice 2. stoletja, jugozahodna Panonija), fibula Almgren 69 (konec 1. stoletja). Če se odločimo za datacijo konec 1. stoletja je to zaradi fibule Almgren 69.

Grob 22/1892 (Garbsch, *o. c.*, T. 49: 10—13, muzej Gradec) fragmentiran žlebast okov s pregibom E 3 a (le ta primer), del jermenskega zaključka R 3 (po obeh provincah od poznoavgustovskega obdobja do Hadrijana), fragmentiran del prstana in del verižice ter Domicijanov as (81—96). Grob bi tako datirali konec 1. stoletja.

Grob 23/1892 (Garbsch, *o. c.*, T. 49: 1—6, muzej Gradec) spona tipa G 2 d (1. in začetek 2. stoletja po severozahodni in jugozahodni Panoniji, Češki in srednji Nemčiji), polovica žlebastega okova s pregibom E 3 g (konec 1. in prva polovica 2. stoletja), mandeljast okov K b (od sredine 1. do 2. stoletja), jermenski zaključek R 2, dve fibuli A 236 e in A 236 h (Norik od 1. stoletja do okrog 180), vrč z dvema ročajema T. XXXI, 4 po É. Bónis (zgodnje cesarska oblika po B. Vikić-Belančič, *o. c.*, sl. 40, 10). Grob sodi očitno v prvo polovico 2. stoletja.

Grob 25/1894 (Garbsch, *o. c.*, T. 49: 7—9, muzej Gradec) spona G 2 d, predrt okov B 1 b (od Tiberija do konca 1. stoletja). Glede na spono bi bila ustrezna datacija od konca 1. stoletja do sredine 2. stoletja.

Grob 13/1894 (Garbsch, *o. c.*, T. 48: 1—6, muzej Gradec) predrt okov B 4 b (druga polovica 1. stoletja in prva polovica 2. stoletja v jugozahodni Panoniji), dva mandeljasta okova K a, fibula A 236 e, lonec T. XIII, 11 in krožnik tipa T. XXI, 21. Grob lahko datiramo v prvo polovico 2. stoletja.

Grob 16/1894 (Garbsch, *o. c.*, T. 48: 7—14, muzej Gradec) predrt okov B 3 e (konec 1. stoletja), fragment podolgovatega okova s pregibom E 3 — zaradi slabe ohranjenosti ožje neopredeljiv, mandeljast okov K a (od Avgusta do Hadrijana), dva jermenska zaključka R 3 (od pozno avgustejskega obdobja do Hadrijana po obeh provincah), več žebličkov, fibula A 236 e (jugozahodna Panonija, od Flavijcev do druge polovice 2. stoletja), steklen balzamarij (druga polovica 1. stoletja in začetek 2. stoletja).⁴¹ Grob sodi v čas začetka prve polovice 2. stoletja.

Grob 31/1893 (Garbsch, *o. c.*, T. 47: 20, muzej Gradec) predrt okov tipa B 2 b — od Klavdija do sredine 2. stoletja.

Grob 22/1893 (Garbsch, *o. c.*, T. 47: 21, 22 muzej Gradec) podolgovat okov brez pregiba E 2 a — edini primer tega tipa, datiran z Avgustovim asom, ki je v tem grobu, poleg tega pa še vrč T. XXVII, 1 po É. Bónis.

Grob 20/1893 (Garbsch, *o. c.*, T. 47: 23—26, muzej Gradec) predrt okov B 1 a (od Tiberija do Domicijana), žlebast okov s pregibom E 3 g (konec 1. in prva polovica 2. stoletja), gumb, fibula tipa A 236 e, kar bi datiralo grob v prvo polovico 2. stoletja.

Mihovo:

Grob 110/1657 (Garbsch, *o. c.*, T. 47: 1—9, Naturhistorisches Museum Wien) okov v predrti tehniki B 1 a, fibula A 236 — ožje neopredeljiv fragment, ki tako spada v 1. in prvo polovico 2. stoletja. Zraven še nekaj steklenih jagod in obroček. Grob sodi verjetno v konec 1. stoletja.

Grob 63/1657 (Garbsch, *o. c.*, T. 46: 1—14, NHM Wien) spona G 2 d (1. in začetek 2. stoletja po severozahodni in jugozahodni Panoniji, Češki in srednji Nemčiji), okov B 4 b ali c (jugozahodna Panonija, druga polovica 1. stoletja in prva polovica 2. stoletja), spona G 2 d, fibula A 238 d ali e (čas Klavdija in druga polovica 1. stoletja), srednjelatenska fibula, masivna zapestnica, zapestnica z votlo čolničasto razširitvijo, perle itd. Datacija se giblje nekeje v drugi polovici 1. stoletja.

Grob 9/1655 (Garbsch, *o. c.*, T. 44: 1—5, NHM Wien) spona G 2 d z okovom B 1 a, b ali c, fragment podolgovatega žlebastega okova s pregibom E 3 a (po obeh provincah od Klavdija prek sredine 2. stoletja), jermenski zaključek R 2 (od Avgusta do Hadrijana po zahodni Panoniji, Češki, Slovaški in srednji Nemčiji). Grob lahko datiramo v začetek 2. stoletja.

Stari trg:

(Garbsch, *o. c.*, T. 36: 10—18) spona tipa G 2 d z okovom B 4 a (druga polovica in prva polovica 2. stoletja), podolgovat okov s pregibom E 3 b (v obeh provincah od Klavdija do Komoda), dva jermenska zaključka R 3 (od Avgusta do Hadrijana v obeh provincah), oljenka tipa Iványi VI, Loeschcke V (1. stoletja),⁴² pinceta, ključ. Grob bi sodil verjetno v prvo polovico 2. stoletja.

Poleg naštetih grobnih celot je iz Slovenije znanih tudi več slučajnih najdb raznih delov noriško-panonske pasne garniture. Preglejmo najprej pasne spone:

Tip G 2 c (severozahodna in jugozahodna Panonija od Tiberija do prvih desetletij 2. stoletja zastopajo tri spona iz Ptuja (T. 1, 1, 2, 3), spona iz Celja (T. 2, 4), spona iz Maribora (T. 1, 6), iz Mihovega (T. 1, 9), spona iz Ljubljane z okovom B 1 a (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XCII, 17, 132 s) ter tri spona iz Drnovega⁴³ (T. II, 27, 31, 36).

Tip G 2 d (prvo in začetek 2. stoletja, zlasti Češka in srednja Nemčija). Sem sodita dve sponi iz Drnovega (T. II, 9, 25), spona iz Maribora (T. 1, 5) in iz Gruče pri Kostanjevici (T. 1, 8).

Tip G 2 b — tri sponi iz Celja (T. 2, 1, 2, 3) ter dve iz Drnovega (T. II, 34, 35).

Tip G 2 f — spona iz Drnovega (T. II, 29).

Tip G 2 a (začetek 1. stoletja) — dve sponi iz Novega mesta (T. 1, 10, 11).

Neopredeljena ostane le še spona iz Ptuja (T. 1, 4), ki verjetno predstavlja posebno grupo, ki ima profilirane samo izvlečke vogalov ob zatičih. Neopredeljiv je tudi fragment sponi iz Celja (T. 2, 5) in fragment iz Dobove (T. 2, 6).

V Sloveniji slučajno najdeni predrti pasni okovi zastopajo naslednje tipe:

Tip B 1 a (od Tiberija do Domicijana po Noriku, zahodni Panoniji in srednji Nemčiji) zastopa okov s spono G 2 c iz Ptuja (T. 1, 2), okov in okov s spono G 2 d iz Drnovega (T. II, 25, 27) in okov s spono iz Ljubljane (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XCII, 17).

Tip B 1 b (od Tiberija do konca 1. stoletja po Noriku, zahodni Panoniji in srednji Nemčiji) — dva okova iz Ptuja (T. 2, 19, 20), okov in fragment okova s spono G 2 d iz Drnovega (T. II, 9, 26).

Tip B 2 b (Klavdijev čas) — okov s spono G 2 f in morda še fragment drugega okova — oboje iz Drnovega (T. II, 29, 30), dva fragmentirana okova iz Mokronoga (T. 2, 7, 8).

Tip B 2 c (od Domicijana do Hadrijana) — okov iz Drnovega (T. II, 33).

Tip B 3 e (poznoflavijski) — en fragment iz Dobove (T. 2, 18). Morda ga objavlja (P. Petru, *Razprave 1. razr. SAZU* 6 [1969] 7 ss, T. 8, 2), a je njegova risba zelo nerazpoznavna.

Tip B 1 a, b ali c — v to neopredeljivo skupino spadata dva močno fragmentirana okova iz Drnovega (T. II, 21, 32) in fragment iz Dobove (T. 2, 11).

Podolgovati žlebasti okovi s pregibom ali brez njega:

Tip E 3 a (po obeh provincah od Klavdija do polovice 2. stoletja) je zastopan z okovom iz Ptuja (T. 2, 21), dvema okovoma iz Drnovega (T. II, 40, 41) in v dva dela zlomljenim okovom iz Slepška (T. 3, 4).

Tip E 3 b (v obeh provincah v 1. in prvi polovici 2. stoletja) — trije okovi iz Ptuja, ki pa odstopajo po tem, da pregib ni šrafiran (T. 2, 22; T. 3, 1, 2), okov z odlomljenimi zaključki iz Drnovega (T. II, 39), okov iz Slepška (T. 3, 7), en okov iz Dobove (T. 3, 5).

Tip E 3 d (v obeh provincah konec 1. in začetek 2. stoletja) zastopa le okov iz Slepška (T. 3, 6).

Tip — 3 e (v obeh provincah na prehodu iz 1. v 2. stoletje) spet zastopan le z okovom iz Slepška (T. 3, 10).

Mandeljasti okovi z zoženim in profiliranim zaključkom so tipološko manj pestri:

Tip K a (zelo razširjena skupina, od Avgusta do Hadrijana) — dva okova iz Spodnje Hajdine (J. Šašel, *AV* 4 [1953] 308 ss, risba 3: 4, 5), štirje okovi iz Ptuja (T. 4, 13—16) enajst okovov iz Drnovega (T. III, 1—11), dva okova iz Maribora (hranita se v Pokrajinskem muzeju Maribor, risbe nisem uspel izdelati).

Jermenski zaključki:

Tip R 3 (po obeh provincah od poznoavgustejskega do Hadrijanovega obdobja). Sem spadata dva jermenska zaključka iz Ptuja (T. 4, 4, 5), eden iz Celja (T. 3, 12).

Tip R 2 (jugozahodna in severozahodna Panonija, Češka, Slovaška in Srednja Nemčija od poznoavgustejskega do Hadrijanovega obdobja) je bolj pogost. Zastopa ga šest jermenskih zaključkov iz Celja (T. 3, 9, 13, 14; T. 4, 1, 2, 3), dva iz Drnovega (T. LXII, 14, 18), en kos iz Št. Jerneja (T. 4, 7) in eden iz Slepška (T. 4, 8). Pripomnimo naj, da je Garbschova tipologija teh jermenskih zaključkov precej ozka, tako da je v Sloveniji več primerkov, ki ne spadajo vanjo. Iz Celja sta to npr. dva kosa, ki sta nekoliko žlebastega preseka, po obliki oziroma profilaciji pa bi lahko služila istemu namenu kot njima podobni jermenski zaključki okroglega ali osmerokotnega preseka (T. 3, 16, 17). Tema podoben je tudi primer iz Drnovega (T. 3, 18). Morda je služil zaključku jermena tudi močno fragmentiran kos iz Celja (T. 3, 15) ter primerek Št. Jerneja (T. 4, 11), ki je sicer dokaj profiliran, vendar neobičajno, poleg tega pa je kratek, zgornji del globoko užlebljen in ne razcepljen. Prav gotovo pa sta predstavljala zaključek jermena tudi primerka iz Slepška (T. 4, 9) in Ptuja (T. 4, 6). Prvi ima zgornji del razcepljen, med zgornjim in spodnjim delom je trikrat profiliran, spodnji del pa je storžast, okroglega preseka in brez profilacije. Če je poleg že omenjene trikotne odebelitve za latenoidne zaključke jermenov značilno tudi pomanjkanje profilacije, bi bil to lahko predstavnik enega od njih. Tudi primerek iz Ptuja se razlikuje od navedenih po slabši profilaciji. Še neobjavljen kos iz Ajdovščine⁴⁴ ima zgornji ploščati del, ki je oklepal pas, vtaknjen skozi odprtino spodnjega dela, ki je tako prosto bingljal na pločevini pritrjeni na usnje.

Za pravkar obravnavane noriško-panonske pasne garniture je očitno, da predstavljajo poseben nerimski svet. To je vidno tako v pridatkih, ki jih spremljajo (noriško-panonske fibule, keramike s pogosto še latensko tradicijo ipd.), kot tudi v samem načinu spenjanja, ki ga narekujejo. Le ta stoji še izrazito v tradiciji kavljastih spon, brez vsakih sorodnosti z novo tehniko obročastih spon s premičnim trnom. Tembolj pa so očitne zveze rimskodobnih noriško-panonskih spon z latenskodobnimi — npr. latenoidni jermenski zaključki, katerih eden je bil najden tudi v Ljubljani (I. Puš, *AV* 17 [1966] 413 ss, sl. 2) ali pa spona in pripadajoči nasprotni del, kot ju prinaša I. Hunyadi.⁴⁵ Ta latenski primerek lahko služi kot prototip vseh rimskodobnih noriško-panonskih spon. Da izvor teh spon resnično keltski, nam ne dokazuje le njihova časovna vezanost na tradicijo latena, ampak tudi njihov okras. J. Garbsch pravi, da ti pasovi stojijo v dolgi tradiciji srednjelatenskih pasov-sklepancev.⁴⁶ Okras smrekove vejice in motiv račjih glav na sponah je celo dosti starejši. Tipično keltsko pa je oblikovanje dolgih žlebastih okovov s pregibom ali brez, pri katerih diagonalna narezanost posnema pravo tordiranje, kot se pojavlja na keltskih ovratnicah; zaključki teh okovov v obliki živalskih glav pa so prav tako značilno keltski.⁴⁷ Tudi profiliranje mandeljastih okovov in jermenskih zaključkov spominja na tordiranje. Dekorativen in ploskovit učinek predrte tehnike, ki v tem primeru krasi okove spon pa je ena glavnih značilnosti keltske umetnosti. Ne nazadnje govori za keltsko poreklo teh pasnih garnitur tudi karta razprostranjenosti.⁴⁸

Poleg razprostranjenosti po Noriku in Panoniji nam karta kaže tudi izrazito koncentracijo najdb okrog treh središč na območju Vzhodnih Alp: okrog Flavije Solve, zahodno od Nežiderskega jezera in na Dolenjskem.⁴⁹ Tega stanja ne spremenijo niti dopolnitve, ki jih lahko napravimo po izidu Garbchovega sintetičnega dela. Po gostoti najdb zlasti izstopajo štiri najdišča: Štalenski vrh na Koroškem, Ptuj, Müllendorf

(Burgenland) in Dobrichov-Pičhora (Češka). Verjetno se ne bomo dosti zmotili, če tu predvidevamo delavnice noriško-panonskih pasnih garnitur.

V Sloveniji ločimo zlasti dve izraziti področji teh najdb: okolica Ptuja z Mariborom, Celjem in Šempetrom ter Dolenjska. Analiza vseh grobnih celot in njihova datacija je pokazala, da so nekatere najdbe vsaj teoretično lahko starejše od stalnih rimskih postojank na tem območju in da so torej produkt prebivalstva, ki je tod bivalo še pred prihodom Rimljanov. Tako npr. spada grob 1 iz Celja (V. Kolšek, *Inv. Arch.* 16 (1972) Y 149) v prva desetletja 1. stoletja, grob 22/1893 iz Ptuja (J. Garbsch, *o. c.*, T. 47: 21, 22) je avgustejski, iz Novega mesta sta dve sponi G 2 a (T. 1, 10, 11), ki sodita v začetek 1. stoletja, pri tem pa ostaja problem Mihovega še odprt. Emona kot ustanova italjskih kolonistov ima teh elementov manj, ni pa brez njih. Tu je še večkrat omenjeni latenoidni pasni zaključek, spona tipa G 2 c, ki je eden starejših (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XCII, 17, 132 s), podolgovat žlebast okov s pregibom (razstavljen v Mestnem muzeju), pravi rimskodobni jermenski zaključek R 2 (poznoavgustejsko obdobje do Trajana), iz Umetnostnozgodovinskega muzeja na Dunaju pa navaja J. Garbsch (*o. c.*, 202 ss, 444) še predrt okov B 4 a (druga polovica 1. in prva polovica 2. stoletja), žlebast podolgovat okov s pregibom E 3 a (od Klavdija do sredine 2. stoletja), okov brez pregiba E 1 a (poznoavgustejski do tiberjanski čas!) ter mandeljast okov K a (od Avgusta do Hadrijana). Naj omenimo še to, da sta enako kot pasna garnitura k ženski keltski noši Norika in Panonije spadali tudi noriško-panonski fibuli in tudi take so bile najdene v Ljubljani.⁵⁰ Zanimivo pa je, da v nobenem primeru ni bila noriško-panonska pasna garnitura najdena npr. skupaj z zapestnico (razen morda grob A 8 iz Dobove). Od znanih grobnih celot v Sloveniji z elementi obravnavane pasne garniture je verjetno najmlajša iz Ptuja, grob 16/1895 (J. Garbsch *o. c.*, T. 51: 10—11); datirana je z novcem Komoda. Z Dolenjske tako mladega groba ne poznamo, v glavnem se vsi končajo v prvi polovici 2. stoletja. Vendar pa moramo pripomniti, da je inventar vseh ekstremno mladih ali starih grobov sila skromen.

Sestavljene sponे D-oblike

Pri tem tipu gre za sponе, katerih okvir je sestavljen iz dveh delov; iz polkrožnega loka, ploščatega ali rahlo trikotnega preseka, katerega konca sta sploščena pravokotno na ravnino sponе in preluknjana, skozi pa je vtaknjen drugi del okvira — okrogla os, na katero je nataknen trn. Verjetno bi kazalo te sponе razdeliti na več skupin, glede na velikost in glede na presek obroča, vendar pri sedanjem stanju raziskav in poznavanju grobnih celot s temi sponami taka delitev ne bi dala nobenih rezultatov. Morda bi lahko na te sponе aplicirali ugotovitev M. Martina,⁵¹ da so manjše sponе starejše, večje pa mlajše. Vendar naš material zaradi pomanjkanja grobnih celot te teze niti ne potrjuje niti ne zavrača. Poleg tega pa je Martin svojo ugotovitev izrazil le za sponе 4. stoletja.

Prvi primer sponе, ki ga lahko uvrstimo v naš tip, je spona iz groba 17 iz Idrije ob Bači (J. Szombathy, *MPK* 1 [1903] 341 s, fig. 192). Grob je zelo bogat, vsebuje tudi čelado, meč, ščitne grbe, kovinske posode itd. Szombathy ga datira v zgodnjorimsko obdobje. Spona v tem grobu je precej majhna, ima nekoliko razpotegnjeno D-obliko in dolg okov. Druga in obenem zadnja grobna celota iz Slovenije s tako obliko pasne sponе je bila najdena v Ljubljani v žganem grobu 450 (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XXIX,

22—24, 48 s). Spona je popolnoma ohranjena, lok in trn imata ob prehodu v stikališče z osjo po dve zarezi, kar je pri tem tipu pogosto. Grob je datiran z novcem Domicijana (81—96), dopolnjujeta pa ga še dva steklena balzamarija, ki sodita v 2. pol. 1. stol. in začetek 2. stol. (S. Petru, *Razprave 1. razr. SAZU* 6 [1969] 163, T. II: 21—26).

Ta najdba ima odlično paralelo v sponi iz Londona.⁵² Najdena je bila skupaj z več drugimi najdbami v stari strugi Walbrooka, ki teče skozi center rimskega Londona. Novci in zgodovinske okoliščine datirajo vse te najdbe v 1. in deloma 2. stoletje. Pri omenjeni sponi je opomba, da je bila najdena skupaj s keramiko 2. stoletja.

Datirano grobno celoto s takim tipom sponse, ki pa ima še okov, prinaša tudi H. Mitscha-Märheim.⁵³ Žgan grob 2 vsebuje poleg omenjene sponse še keramično posodo zahodnonemškega tipa, značilnega za 1. stoletje in fibulo Almgren IV 2, ki sodi v pozno 1. stoletje.

Te štiri najdbe naj bi dale vsaj za silo časovni okvir sestavljenim sponam D-oblike. Kakorkoli že je ta okvir šibak, kaže izrazit poudarek na 1. stoletje oziroma v njegovo drugo polovico. Pripominjamo, da med najdbami iz velikih poznoantičnih grobišč iz katerih poznamo precej spon kasnejših stoletij (Ptuj-Zgornji Breg, Intercisa) ni najdena niti ena, ki bi bila podobna tipu sestavljene sponse D-oblike. Tudi to po svoje govori za zgodnjo datacijo teh spon.

Sicer pa je znanih iz Slovenije več slučajnih najdb obravnavanega tipa: pet primerkov je znanih iz Ptuja (T. 5, 3—6, 9), morda sodi sem še koščena spona z bronasto osjo (T. 5, 8), ki po izdelavi in velikosti precej izstopa, v glavnem pa tipu odgovarja. Dalje sta znana dva primerka iz Čepne (T. 5, 10, 11) ter eden iz Drnovega (T. II, 5). Izmed drnovskih spon bi morda v ta tip uvrstili še tri primerke (T. II, 4, 6; T. III, 21), od katerih pa zlasti prva dva precej odstopata iz te skupine. Morda sta pripadala sestavljenim sponam D-oblike tudi dva okova iz Ptuja — glede na to, da je očitno šlo za sestavljeno spono manjših dimenzij (T. 5, 12, 13). V Ptuj je bil najden še en primerek (T. 5, 7), ki kaže sicer tipično sestavljenost, lok pa je okroglega preseka in pravokotne oblike.

Kljub majhnemu številu najdb te vrste, se nam glede razprostranjenosti v Sloveniji kaže ista situacija kot pri noriško-panonskih sponah in garniturah: težišče najdb je na Dolenjskem in v okolici Ptuja, osamljeni sta le nekoliko najdbi iz Čepne in Ljubljane. Vendar je razprostranjenost, kot se kaže, verjetno bolj odraz stanja raziskovanj, kot pa morebitnih drugih vzrokov.

Okrogle sponse z razprtima, nazaj zvitima koncema

Ta oblika sponse je v bistvu nadaljevanje prazgodovinskega tipa a). Razlika je le v obroču, ki je pri rimskodobnih izdelkih ožji, pritrjevališče igle pa ni posebej oblikovano (npr. zoženo ali okroglo kovano), tako da ga včasih niti ni moč ugotoviti. Glede na presek obroča lahko delimo te sponse v dve skupini: a) z rombičnim presekom in b) s ploščatim presekom. Vendar pa te delitve ne opravičuje zaenkrat niti morebitna kronološka niti geografska diferenciacija obeh variant. Spričo kroničnega pomanjkanja grobnih celot, pa tudi spričo pomanjkljivih objav, ki pogosto prinašajo risbe brez merila, bi bila tudi delitev na velike in majhne bolj sama sebi namen. Iz Slovenije sta znani pravzaprav le dve grobni celoti s tem tipom sponse.

Šetarova — grob v gomili. Objavil ga je S. Pahič (*ČZN* n. v. 1 [1965] 10 ss, T. 4: 1—9). Poleg sponse, ki je edini kovinski predmet v grobu, sta tu še dve oljenki tipa

Iványi XVI, Loeschcke X, Fieschbach A druga polovica 2. stoletja), posoda na treh nogah tipa T. XXIV, 3 po É. Bónis (dolgotrajna oblika, tudi še vse 2. stoletje), skodela T. XXI, 35 (1. in 2. stoletje), dva lonca, ki ju Pahič postavlja v drugo polovico 2. stoletje, ker posnemata retijsko keramiko, lonec tipa T. XVIII, 10 (1. in 2. stoletje). Ta grob S. Pahič tudi zaradi spona datira v drugo polovico 2. stoletja.

Grob 2/1952 iz Petrušnje vasi objavlja P. Petru (*Razprave I. razr. SAZU* 6 [1969] 31). Grobna celota je močno okrnjena; sestavljajo jo samo še fragment oljenke s firmo *CRESCES*, žebelj in okrogla spona rombičnega preseka z razprtima in nazaj zvitima koncema ter dobro ohranjenim trnom (T. 6, 13). Pomembno je, da je bila oljenka s firmo *CRESCES*, tipa Iványi XVII, Loeschcke X najdena tudi v sosednjem grobu 1/1952, ki je datiran tudi s fibulo značilno za 2. stoletje (do leta 180) in loncem s cilindričnim vratom, na katerem sta dva plastična rebra.⁵⁴ Po ugotovitvah P. Petruja, (o. c.), spadajo taki lonci v drugo polovico 2. stoletja. Očitno je torej, da lahko tako grob 1/1952 kot grob 2/1952 datiramo v drugo polovico 2. stoletja.

S takim časovnim mestom naših spon se domala povsem ujemajo tudi ugotovitve M. Alföldijeve.⁵⁵ Spone pravkar obravnavanega tipa datirajo v prvo polovico 3. stoletja, prinaša jih na sliki 98. Tu, tipu okrogle spona z razprtimi nazaj zavrtimi konci in rombičnim presekom obroča, pridružuje tudi enak tip s pravokotnim, ploščatim presekom obroča in to brez vsakih pridržkov. To nam je lahko tudi opora, da naše spona s ploščatim pravokotnim presekom, ki so sicer brez grobnih celot ali drugih datacij, postavimo v isti čas kot v dveh primerih datirane spona z rombičnim presekom.

Preglejmo sedaj vse v Sloveniji najdene spona tega tipa. Iz Drnovega poznamo osem primerkov (T. II, 11, 12, 20, 21; T. III, 16, 19, 23 in tu T. 5, 16), iz Ptuja oziroma Spodnje Hajdine devet primerkov (T. 5, 15, 17, 19, 20; T. 6, 1, 4, 8, 9, 10; tudi J. Šašel, *AV* 4 [1953] 308 ss), iz Celja dva (T. 5, 14; T. 6, 14), iz Maribora enega (T. 6, 11) iz Ozidja v Krajini dva (I. Mlinar, *Antična naselbina med Orešjem in Sotlo, ČZN* n. v. 1 [1965] 64 ss, sl. 11), iz Ljubljane en primerek (S. Petru, *Emonske nekropole, T. XCIII*, 132 ss) in iz Ribnice enega (T. 5, 18).

Druga varianta tega tipa s pravokotnim ploščatim presekom je bila najdena na naslednjih najdiščih: Cerovec en primerek (T. 6, 6), Čepna en primerek (T. 6, 7), v Ptuju pet primerkov (T. 6, 2, 3, 5, 12, 15), iz Ozidja v Krajini en fragment (I. Mlinar, o. c.) in iz Drnovega dva primerka (T. II, 10, 13). Iz Ptuja je znana tudi grobna celota z železno spono tega tipa, ki pa je ni moč datirati, ker vsebuje le še železen zelo poškodovan stilos, železno okroglo ploščico z luknjo v sredini in pet koščkov stekla (T. 6, 5 a—g).

Da pa časovna omejenost tega tipa spona le ni tako ozka, kot kažeta obe grobni celoti, nam pričajo trije primerki iz Ptuja, najdeni na grobišču na Zgornjem Bregu, parcela 290, ki je sicer datirano v 4. in 5. stoletje.⁵⁶ Ker pa nam razen tega, da te tri spona niso bile najdene v grobovih, najdiščne okoliščine niso znane, jih točneje ne moremo opredeliti. Rekonstrukcija nošnje teh spon je približno ista kot za prazgodovinski a tip.

Pasne spona omega-oblike

V bistvu ima ta tip precej skupnega s prejšnjim. Konca se namreč ne stikata, sta odebeljena in se ob obodu obroča zavijata nazaj. Koleni, ki tako nastaneta, se navadno dotikata ali vsaj nista zelo razmaknjeni, tako da ima igla za zadrževanje

jermena že zadostno oporo. Presek je navadno rombičen ali okrogel. Iz Slovenije je znanih šest primerkov tega tipa, od tega le dva iz grobne celote. Glede na to, da je v grobu pokopana ženska, bi morda lahko domnevali, da se je ta oblika sponे uporabljala za spenjanje ženskih pasov. Omenjeni grob 732 iz Ljubljane (L. Plesničar-Gec, *Severno emonsko grobišče*, T. CLXIX, 122 s) je zelo bogat. Poleg dveh srebrnih pasnih spon v obliki omega vsebuje še srebrno ogledalo in srebrn ročaj drugega, štiri zlate uhane, srebrno toaletno žličko, stekleno žaro s pokrovom in steklen balzamarij. Vsi predmeti grobne celote omogočajo datacijo v konec 1. stoletja.

Tudi M. Alföldijeva⁵⁷ obravnava te sponе najdene v Intercisi. Ima jih za enega najzgodnejših tipov, ki se pojavlja na tem najdišču in pripominja, da jih nosijo tudi še v 3. stoletju. Točnega začetka ne postavlja. Pomembno pa se nam zdi, da je spona, ki jo prinaša Alföldijeva, precej večja od onih dveh iz groba 732 iz Ljubljane, ki sta célo stoletje starejši. Poleg tega poznamo iz Maribora (T. 7, 2) spono enake velikosti kot so primerki iz Intercise, je pa tipološko očitno mlajša od primerkov iz Ljubljane, ker je vlita in je uvitost koncev le še reliefno nakazana. Domnevati torej smemo, da so večji primerki tudi mlajši.

Poleg omenjenih treh poznamo v Sloveniji, kot že rečeno, še tri sponе omega-oblike. Od teh izvira ena — manjše variante, iz Čepne (T. 6, 16), dve večji pa iz Ptuja (T. 6, 17; T. 7, 1). Slednja je varianta splošnega tipa, ker ima v oba zavoja, ki ju tvorita zaključka, vstavljena dva gumba. Funkcija teh gumbov je verjetno ista kot jo imata v spiralo zvita konca prejšnjega tipa spon in kot jo imajo izbokline na kolencih pri sponah, ki jih nameravamo obravnavati pod naslednjim tipom.

Okrogle pasne sponе s sklenjenim obročkom, ki izstopa v obliki črke U

V bistvu imajo te sponе — kot že rečeno, mnogo skupnega s tipom, ki smo ju pravkar obravnavali. Izstopajoči obroč tudi tu daje prosto pot trnu, izbokline na kolencih obroča pa imajo tako kot spiralno zviti zaključki ali gumbi vstavljeni v zavoj zaključkov, določeno vlogo pri pritrdjevanju pasu. Rekonstrukcije, ki jih prinaša K. Sági (*Intercisa I* [1954] 98 s, a—c), niso povsem prepričljive, zlasti ne tista pod b), ker je izstopajoči del brez vsake vloge. Varianta c) bi prišla v poštev, kolikor predpostavljamo, da je trn vedno tako dolg, da sega do obroča na nasprotni strani. Vendar pa je gumb, ki naj bi se ujemal v zarezo izstopajočega dela, najden le v enem primeru, če lahko razlagamo najdbo iz Drnovega (T. XV, 41) kot ta del, kar pa ni dosti verjetno. Za varianto a) bi veljale iste dopolnitve, kot smo jih že navedli za rekonstrukcijo prazgodovinskega tipa a. Pravkar obravnavane sponе imajo pogosto — navadno takrat, ko je izstopajoči del preprosto pravokoten — obroč okrašen s kratkimi zarezi na robu, zareze pa prečkajo tudi izstopajoči del. Presek je v tem primeru ploščato pravokoten (T. 7, 4). Kadar pa se izstopajoči del dekorativno razraste v različne oblike, je presek ovalen, trikoten ali peterokoten (T. 7, 5, 6, 7).

Sorodnost teh spon s prejšnjima dvema tipoma se je zdela M. Alföldijevi⁵⁸ tolikšna, da jih obravnava kar kot tri variante istega omega-tipa. Njih začetek postavlja v 3. stoletje, konec pa v pozno 4. stoletje. Vsekakor jih smatra za kasnejšo varianto spon s spiralno zvitim razprtimi konci.

V Sloveniji ni najdene nobene grobne celote s pasno spono tega tipa. Edino obravnavano prinaša S. Pahič (*ČZN*, n. v. 6 [1970] 159 s, T. 6: 2) v zvezi s primerkom iz Pekar

pri Mariboru. Sklicujoč se na Alföldijevo datira tako spono v 3. stoletje, obenem pa pripominja, da K. Sági (*Intercisa* I, 98 s, T. 25: 3) podobno spono po grobni celoti datira v 4. stoletje. Pri tem Pahič citira tudi literaturo za domače in tuje paralele.⁵⁹ Izpušča le primerke iz Drnovega. Poleg omenjene spono se v naši literaturi obravnava le še ena spona tega tipa (T. 7, 4), najdena na Brinjevi gori (S. Pahič, *Brinjeva gora* [1960] T. 4). Razen teh dveh pa je v Sloveniji še deset spon obravnavane vrste. Od tega jih je bilo v Drnovem najdenih pet (T. II, 14, 15, 37, 38; T. III, 15), v Miklavžu pri Mariboru ena (T. 7, 5), dva zelo lepa primerka in eden slabše ohranjen pa v Ptuj (T. 7, 6—8). Osamljen primerk je bil najden tudi v prazgodovinskem kontekstu Šmarjete (V. Stare, *Prazgodovina Šmarjete* [1973] T. 17: 6).

Kot vidimo so te spono tako kronološko kot geografsko in etnično preslabo določene, da bi mogli izvajati kakršnekoli zaključke.

Pasne spono ovalne oblike

Te spono so najbolj priljubljena oblika pozne antike, ne samo v Sloveniji, pač pa tudi v vsem evropskem delu rimskega imperija. Ločimo lahko dve varianti, s tem da je prva neprimerno bolj pogosta kot druga.

1. Oblika je kot rečeno ovalna, v mnogih primerih tudi bolj ali manj v sredini stisnjena; os, okrog katere se suče trn, je včasih s kolencem jasno ločena od ostalega obroča (T. 7, 9), včasih pa neopazno prehaja vanj (T. 7, 11). Presek je trikoten, ovalen, pa tudi kvadraten in polkrožen. Ta tip ima navadno zraven pritrjen okov, ki je spono bolje fiksiral na pas. Pogosto je okov ob robovih narezan, od izreza za trn pa izhajajo tri radialne zareze.

Grobne celote s temi sponami so pri nas dobro datirane v 4. stoletje, s poudarkom na njegovi drugi polovici.

Grob 5 iz Ravnega brda je objavila V. Stare (*AV* 3 [1952] 137 ss, sl. 2, 3, 4). Poleg dveh tipičnih ovalnih spon violinske oblike z okovom vsebuje še stekleno konično čašo, ki jo glede na paralele datira v drugo polovico 4. stoletja.⁶⁰

Grob 170 iz Ljubljane (L. Plesničar-Gec, *Severno emonsko grobišče*, T. XLVII, 12, 13, 40 s), kot vsi s temi sponami skeleten, ima še sponi pripadajoč jermenski zaključek kvadratne oblike z narezanimi robovi in dvema ledvičastima predrtinama ob straneh. Grob je datiran z novcem, ki se opredeljuje kot Valentinijanov I, (Valensov ali Gracijanov) — torej od 364 do 375 n. š.

Grob 225 iz Ljubljane (L. Plesničar-Gec, *o. c.*, T. LXIII, 5—7, 49 s). Spona je ohranjena le do polovice, brez okova, zraven je bila še oljenka četrte (mlajše) variante tipa Iványi XVII, Loeschcke X brez žiga, ki živi zlasti pogosto v pozni antiki,⁶¹ steklena čaša ter novci Nerve, Maksimijana in Konstantina (okrog 317).

Grob 6 iz Ljubljane (L. Plesničar-Gec, *Grobovi ob Prešernovi cesti*, *AV* 18 [1967] 137 ss, T. 3) ima poleg dobro ohranjene spono z okovom še »bronast obesek«, ki je le zasukan jermenski zaključek, tipičen za 4. stoletje, fragmentirano keramično žaro in oljenko hrušaste oblike tipa Loeschcke X, značilne za 4. (in 5.) stoletje.⁶²

Grob 224 iz Ljubljane (L. Plesničar-Gec, *Severno emonsko grobišče*, T. LXIII, 1—4, 49 s) je slabše datiran. Poleg spono obravnavanega tipa je tu še dobro ohranjena popolnoma okrogla spona iz dve stekleni jagodi nekako iz 4. stoletja.

Iz Ljubljane velja omeniti še dva grobova s sponami tega tipa, dasi ju ni moč natančneje datirati. To sta grobova 232 (L. Plesničar-Gec, *o. c.*, T. LXIV, 8, 50 s), kjer je

spona z že zelo močnim in proti pritrjevališču razširjenim trnom edini pridatek skeletnega groba. Drugi je grob 320 (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XXVIII, 44 s). Tu je spona brez okova, trn pa se že ščitasto zaključuje. Poleg žeblicev in fragmenta noža so bili tu najdeni še novci Hadrijana, Antonina Pija in Marka Avrelija, vendar uporabljeni kot nakit. Možno je, da ta spona sodi že v zgodnji srednji vek.

Drugo pomembno najdišče, ki je dalo kar deset spon našega tipa, je Ptuj (T. 7, 9—19). Od teh spon jih je bilo sedem najdenih v ponzoantičnem grobišču na Zgornjem Bregu (T. 7, 9—12, 14—16), vendar le ena v grobu (T. 7, 15), pa še ta je bila edini pridatek (I. Mikl-Curk, Poznoantično grobišče na Zgornjem Bregu pri Ptuj, *ČZN*, n. v. 2 [1966], 46 ss, grob 23, 55 s, T. V, 4; ista *AV* 15—16 [1964-65] 259 ss, T. 3, 4). Celotno grobišče se datira od druge polovice 4. stoletja dalje.⁶³ Tudi grob 23 z omenjeno spono ne izstopa iz splošnega kompleksa, skupaj z grupo grobov je ležal v ruševinah zadnje gradbene faze in je zato in zaradi ostalih najdb datiran v drugo polovico 4. stoletja.⁶⁴ Razen najdb v teh dveh grobiščih je bila objavljena v naši literaturi le še ena spona ovalne oblike z okovom in to primerek iz Razdrtega pri Šmarju (P. Petru, V. Šribar, *AV* 7 [1956] 297 ss, T. IV). Okov spon je v tem primeru okrašen s šestimi iztolčenimi skupinami koncentričnih krogov. Poleg spon je bil najden še pripadajoči zaključek jermena amforaste oblike, toda o tem več kasneje. Obe najdbi sta glede na paralele iz Ravnega brda datirani v drugo polovico 4. stoletja.⁶⁵

Če iščemo paralele za te vrste spon v tujini, najdemo nedvomno najboljše v Intercisi. Tamkajšnje najdbe prinaša M. Alföldijeva (*Intercisa* II, sl. 101, 102). Domala kos za kosom lahko primerjamo z našim materialom. Alföldijeva jih datira v 4. stoletje, etnično pa jih pripisuje Zahodnim Germanom. Nadalje dobimo dobre paralele za te vrste spon, datirane z grobnimi celotami tudi v Brigantiju.⁶⁶ Gre za več skeletnih grobov z zelo pestrim inventarjem pasnih spon tudi našega tipa. Grobovi so s keramiko, steklenimi čašami, ojenkami pa tudi fibulami datirani v 4. stoletje. Iz Velike Britanije prinaša nekoliko soroden material S. Chadwick-Hawkes.⁶⁷ Te spon so domala vse bogato okrašene z živalsko ornamentiko, avtorica jih datira v 4. in 5. stoletje, pripisuje pa Germanom.

Poleg že omenjenih poznamo iz Slovenije še veliko do sedaj neobjavljenih spon ovalne oblike. Zlasti veliko je znanih iz Drnovega — kar šestnajst (T. II, 2, 7, 22, 23; T. III, 17, 20; T. I, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 23, 29; T. XXIII, 13), iz Ajdovščine dve,⁶⁸ iz Maribora dve (T. 8, 3, 4) ter po ena iz Novega mesta (T. 7, 21), Celja (T. 7, 20), Vratoloma na Gorjancih (T. 8, 1), Mlade gore pri Šmarjeti (T. 8, 2) in Ljubljane (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XCIII, 22, 132 s).

Že na prvi pogled nam razprostranjenost teh spon pokaže dva velika centra — Ptuj in Dolenjsko (Drnovo), ki ostajata vodilna v bistvu za vse tipe spon do sedaj. To bi seveda lahko pripisali tudi stanju raziskav, vendar pa preseneča redkost najdb te vrste v Ljubljani — glede na veliko število izkopanih grobov. Če prevzamemo trditev S. Chadwick-Hawkes,⁶⁹ da pripadajo take spon Germanom in to foederatom v rimski vojski, potem bi nam razprostranjenost teh spon utegnila pokazati tudi koncentracijo rimske vojske v 4. stoletju na našem ozemlju. Vendar je treba opozoriti, da je živalska ornamentika na naših sponah dosti manj izrazita kot na primerkih, ki jih prinaša Hawkesova.

2. Kot posebno varianto ovalnega tipa pasnih spon bi morda lahko obravnavali spon, katerih ovalno obliko obroča tvorita dva delfina, ki z gobcema vsak z ene strani

držita školjko ali nek drug okrogel predmet. V Sloveniji je bilo najdenih šest takih primerkov in dva okova, ki bi takima primerkoma po analogijah lahko pripadala. Od vseh teh sta bila le ena spona z okovom in en okov najdena v grobovih.

Grob 633 iz Ljubljane (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XLI, 3, 60 s) — poleg spona in okova je bila v grobu še oljenka hruškaste poznoantične oblike, s pečatom GSC (Loeschcke X, 4. stoletje, glej npr. grob 6 na str. 30) Ta grobna celota je seveda premalo, da bi določili kronološko mesto spon z dvema delfinoma. Prispevek v tej smeri je napravil M. Martin z objavo dveh podobnih spon iz Augsta.⁷⁰ Popolnoma se z njegovimi tipi ne sklada nobena naša spona, razen morda tista iz Drnovega (T. I, 30), ki bi spadala k tipu Champdolent⁷¹ — razlikuje pa se po obliki okova. Tip Champdolent, kateremu pripadata tudi obe sponi iz Augsta, ima okov iz dveh delov: četverokotnega prednjega in »propelerskega« drugega dela, oba sta sicer spojena, a s predrto tehniko obenem tudi jasno razpoznavna. Tak okov je bil najden tudi v Ljubljani v žganem grobu 569 (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XXXVIII, 57 s) skupaj s štirimi pečatnimi oljenkami, več okovi, žebli in ročajem posode. Oljenke, ki sodijo k tipu Iványi XVII, Loeschcke X, bi grob lahko datirale vse od začetka 2. do 4. stoletja n. š.⁷² Vendar pa je okov brez spona. Če bi sodili le po okovu, bi spona spadala k tipu »Gala«,⁷³ vendar pa bi glede na analogijo iz Drnovega lahko predstavljala tudi neke vrste tip Champdolent. Vsi ostali primerki iz Slovenije — dva iz Ljubljane (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. LXXVI, 31, 32 — verjetno pa gre pri sponi 31 in okovu 32 za predmeta, ki ju S. Petru pri grobu 633, [o. c., 60] proglašaja za izgubljeni), Drnovega (T. I, 25) in Ptuja (T. 8, 5), bi po sami sponi sodili v tip Champdolent, imajo pa bolj preprost okov; poleg tega pa ima primerek iz Drnovega le enojen trn, prav tako primerek iz Ptuja, pri ostalih dveh pa sploh ni ohranjen. Omenjeni tip je razprostranjen zlasti na zahodnem delu imperija, v severni Galiji (tip »Gala« je nasprotno običajen na vzhodu). M. Martin datira svoje spona v čas okrog leta 400. To bi bila za nas najkasnejša datacija naših primerkov, ker obe znani grobni celoti iz Slovenije lahko govorita tudi za nekoliko starejši čas. Podobne spona obravnava tudi H. Bullinger⁷⁴ in jih datira v drugo polovico 4. stoletja in prvo polovico 5. stoletja.

Kroglaste in D-oblikovane pasne spona

Med obema oblikama pogosto ni moč potegniti natančne meje, kot vedno tudi ni moč potegniti meje med kroglastimi in ovalnimi sponami. Vendar pa med vsemi temi tipi ni tolikšnih kronoloških ali kakršnihkoli drugih razlik, da bi bilo to razmejevanje kdove kako bistveno. Od starejših, že obravnavanih dvodelnih D-oblikovanih spon se te mlajše razlikujejo predvsem v tem, da os za trn ni posebej vstavljena v okvir, pač pa je okvir sedaj iz enega kosa. Poleg tega imajo te mlajše spona skoraj redno okov, tako da ga pri tistih, ki ga nimajo, lahko kar predpostavljamo. Presek loka je navadno okrogel. Razen ovalnih spon je ta oblika v poznem cesarstvu najbolj priljubljena.

Vse pri nas znane grobne celote s temi sponami izvirajo iz Ljubljane, možna pa je tudi rekonstrukcija enega groba iz Drnovega.

Grob 671 (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XLV, 25, 25 a, 65 s) je kot običajno skeleten Po W. Schmidu je bila v grobu poleg spona še oljenka s pečatom Cresce (Loeschcke X, 4. stoletje), novce Klavdija, bronasta šatulja in prstan. Šatulja in prstan sta sedaj pogrešana, novce pa je opredeljen za kov Konstantina II.

Grob 784 (S. Petru, o. c., T. LI, 19, 70 s) — skeleten, spona je edini pridatek.

Grob 796 (S. Petru, *o. c.*, T. LII, 10—12 a, 72 s), spet skeleten, v njem še visoka steklena vaza, fragment železa, železna močno patinirana fibula s samostrelno peresovino (glej grob 320 s podobno fibulo, datacija je zelo pozna, 4.—5. stoletje), ter po Schmidu še spona našega tipa.

Grob 130 (S. Petru, *o. c.*, T. XVII, 32—38, 32 s) — poleg predmeta, ki ga ima Petrujeva za jeziček pasu, in poleg spona je bilo tu najdenih še pet »propelerskih« okovov za pas, ki jih M. Martin⁷⁵ obenem s svojimi sponami datira v konec 4. stoletja.

Grob 224 (L. Plesničar, *Severno emonsko grobišče*, T. LXIII) — skeleten; omenjali smo ga že v zvezi z obravnavo ovalnih spon. Le-ta je bila namreč najdena v grobu poleg dveh steklenih jagod in okrogle pasne spona, ki pa ni tipična za grupo, v kateri jo obravnavamo, ker je preveč pravilne oblike in brez okova.

Grob iz Drnovega (P. Petru, *Razprave 1. razr. SAZU* 6 [1969] 210, T. 1). Grobna celota je rekonstruirana po risbi J. Pečnika in vsebuje poleg spona še fragmentiran železen nož, amforast pasni zaključek in čebuličasto križno fibulo. Zlasti z zadnjima dvema predmetoma je grob dobro datiran v drugo polovico 4. stoletja.

Če privzamemo še podatke, ki opredeljujejo grobišče na Zgornjem Bregu,⁷⁶ potem lahko tam najdene primerke (T. 8, 7—15) postavimo od druge polovice 4. stoletja dalje.

Vošnjakova ulica grob 1 (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. CXVII, 18—20) — dva okova. ki sta verjetno pripadala ključavnici in keramična posoda le slabo datirata spona, ki je silno skromne izvedbe.

M. Alföldijeva⁷⁷ prinaša podobne spona in jih datira v pozno 4. stoletje, poudarja pa, da je zanje značilen kroglast okov, kar je v veliki meri opaziti tudi pri nas. Etnično jih pripisuje Zahodnim Gotom. Datacijo teh spon v pozno 4. in zgodnje 5. stoletje potrjujejo tudi objave podobnih najdb iz zahodne Evrope.⁷⁸ Skeletni grob 543 iz Brigantija (K. v. Schwerzenbach, J. Jacobs, *o. c.*, 41 s, fig. 2), ki vsebuje spono našega tipa, je dobro datiran s stekleno čašo in čebuličasto fibulo; prav tako vsebujeta grobova 747 in 866 iz istega grobišča steklene vrče in čaše značilne za 4. stoletje. Tudi S. Chadwick-Hawkes (*o. c.*) prinaša nekaj podobnih spon iz Anglije, jih tako kot spona ovalne oblike pripisuje germanskim vojakom v rimski vojski in datira v konec 4. in začetek 5. stoletja.

Razprostranjenost teh spon v Sloveniji ni pravzaprav nič drugačna kot razprostranjenost ovalnega tipa. Spet je močno zastopano Drnovo, kar s petnajstimi primerki (T. II, 1, 3, 8, 16—18; T. I, 13, 17, 21, 22, 24, 26—28; T. III, 18), Ljubljana s tremi (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XCIII, 23—25, 132 s), iz Ptuja ostaneta še dva nomenjena primerka (T. 8, 13, 15), iz Celja oziroma celjskega muzeja trije (T. 8, 16—18) ter iz Čepne eden (T. 8, 19). Morda bi tej skupini lahko prišteni še dva primerka iz Drnovega (T. XXIII, 16, 18), ki imata samo spono sicer oblikovano povsem značilno za tip kroglastih spon, okov pa imata nenavadno dolg, proti koncu se zoži in konča v gumb ter zavihuje navzgor in nazaj v kavelj. Funkcija te oblike nam ni jasna. Našemu tipu bi ustrezala tudi spona iz Kosove gomile v Razvanju (S. Pahič, *ČZN*, n. v. 6 [1970] 159 ss, T. 2, 3921), vendar je bila najdena med materialom, ki je lahko poznoantičen ali srednjeveški. Sama oblika pa je preveč splošna, da bi jo bilo moč ločiti od zgodnesrednjeveške.

Pasne spona pravokotne oblike

Ta tip je pri nas precej slabo zastopan, saj v širšem pogledu lahko uvrstimo v to skupino kvečjemu osem primerkov, pri tem pa je kriterij že tako širok, da ostaja skupna lastnost upoštevanih spon res samo še pravokotna oblika, ne pa npr. tudi presek, veli-

kost, oblika okova ipd. Za datacijo teh spon si ne moremo pomagati z nobeno grobno celoto, ker je iz Slovenije ne poznamo. Najpomembnejša opora nam daje spet M. Alföldijeva s svojimi paralelami iz Intercise.⁷⁹ Te spona označuje za prehodne forme med tistimi omega-oblike in sponami D-oblike. Datira jih v drugo polovico 3. stoletja ter še vse 4. stoletje, ko se pojavljajo obenem z D-oblikovanimi sponami. Z omenjenimi oblikami iz Intercise se najbolj ujemajo naši primerki iz Drnovega (T. III, 12, 13) ter iz Zgornjega Brega (T. 9, 3). Verjetno smemo podobnemu tipu, kot ga prinaša Alföldijeva (*Intercisa* II, sl. 100: 11) pripisati tudi okov z osjo in trnom iz Ptuja (T. 9, 4), ker je očitno, da je bila spona sestavljena (sestavljena spona D-oblike ne pride v poštev, ker je navadno manjša brez okova, pa tudi trn je drugačen). Če domnevamo, da je okovu iz Ljubljane iz groba 569 (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XXXVIII, 12, 57 s) pripadal pravokoten obroč in dvojni trn, dobimo tako spono tipa »Gala«, ki jo Alföldijeva tudi uvršča v to svojo grupo (*Intercisa* II, sl. 100: 19), čeprav je verjetno nekoliko mlajša. Tudi skupina treh domala identičnih spon iz Zgornjega Brega (T. 8, 20, 21) in Drnovega (T. II, 19) je glede na datacijo grobišča lahko mlajša od podobnih spon iz Intercise (o. c., sl. 100: 1). Vsekakor pa je tipološka razlika kljub vsemu tolikšna, da bi lahko naše tri spona brez zadržkov datirali po splošnih kronoloških značilnostih grobišča na Zgornjem Bregu. Za dva primerka iz Ptuja nismo uspeli dobiti paralel, zato puščamo problem njune datacije odprt (T. 9, 1, 2).

Dvokrilne pasne spona

S tem imenom nameravamo označiti spona, pri katerih os za trn ni obenem tudi sestavni del okvira, pač pa deli okvir na dva dela, ki sta bolj ali manj podobna. En del obroča lahko služi za pritrdjevanje konca pasu, drugi daje oporo trnu. Pri nekaj primerkih pa služi za pritrdjevanje pasu še vedno os, s tem da drugo krilo obroča zadržuje drugi konec pasu ob telesu, da ne visi navzdol. Nobena od spon, ki sodijo v to skupino, pri nas ni bila najdena v grobni celoti.

Prva je varianta, pri kateri eno krilo obroča služi za pritrdjevanje na pas. Pri nas je zastopana s šestimi primerki. Od teh trije iz Ptuja (T. 9, 9—11) tvorijo posebno skupino, ki ima pritrdjevališče jermena ožje in z zožitvijo jasno ločeno od drugega dela. Ostale tri, iz Zgornjega Brega (T. 9, 8) in iz Drnovega (T. 9, 12; T. III, 14) imajo manj razčlenjeno obliko. Zelo jim je podoben tudi primerek s Hrušice (T. 9, 13).⁸⁰ Vse te spona so vlite. Zlasti za skupino treh spon iz Ptuja daje dobre paralele Alföldijeva;⁸¹ datira pa jih od začetka do sredine 3. stoletja. Ostali dve sponi iz Drnovega ter po ena iz Zgornjega Brega in s Hrušice lahko spet datiramo le po splošnih kronoloških značilnostih Zgornjega Brega. Vendar se ta datacija močno razhaja z Alföldijevo.

Drugo varianta tvorijo dvokrilne spona, pri katerih se je, ali je vsaj najverjetneje, da se je jermen pritrdjeval na os. V Sloveniji jo zastopajo trije primerki, ki pa se med seboj zelo razlikujejo. Edino kolikor toliko dobro paralelo smo uspeli najti le za spono iz Celjskega muzeja (T. 9, 6), katere najdišče pa ni znano. Podoben primer namreč prinaša spet Alföldijeva z datacijo v prvo polovico 3. stoletja.⁸² Ostali dve sponi — iz Celjskega muzeja (T. 9, 5) in iz Ptuja (T. 9, 7) sta za sedaj še osamljeni. Alföldijeva domneva, da so posamezni lepši primerki tega tipa spon prišli v Interciso iz Porenja, da pa so bili nekateri drugi nedvomno izdelani tudi doma.

Spone D-oblike s pregibom in vegetabilnimi izrastki loka

V štirih od petih primerkov tega tipa v Sloveniji gre za spono, katerih konca loka sta povezana v bistvu samo s pregibom, ki obenem s spono veže tudi okov. Os pregiba je obenem os trna, ki je v dveh primerkih — iz Ptuja (T. 9, 15) in Ljubljane (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XCIII, 26, 132 s) oblikovan kot lilijin cvet — zlasti pri primerku iz Ljubljane je to očitno. Na obeh straneh trna tvori lok dva vegetabilna izrastka, ki se ob trnu uvijata v notranjost, tako da je vsa spona ubrana v izredno enotno učinkujočo celoto, ki ni zgolj funkcionalna, pač pa že samo s svojo obliko tudi dekorativna. Poleg omenjenih dveh primerkov so znani še trije: iz Ptuja (T. 9, 14), iz Celja (T. 9, 17) in iz Maribora (T. 9, 16). Slednji je nekakšna izjema; je sicer močno fragmentiran, vendar ni opaziti nobenih ostankov kakršnegakoli pritrdjevanja na os, niti pritrdjevališča igle. Pozabiti tudi ne smemo na trn, najden v Ljubljani, ki je nedvomno pripadal temu tipu spono (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XCV, 19).

Za datacijo teh spon pri nas nimamo na razpolago nobene grobne celote, pač pa jo prinašata K. v. Schwerzenbach in J. Jacobs (o. c., 49 s, fig. 7). Žgan grob 669 vsebuje še oljenko tipa Iványi I, Loeschcke I, tri steklene balzamarije, značilne za 1. in delno 2. stoletje, trebušasto amforo brez zgornjega dela in lonec. Kolikor ni spona tu izrazito najmlajši element, bi ta grob sodil lahko še v 1. stoletje. S to datacijo pa se ne ujema Rieglava.⁸³ On namreč po stilni analizi v predrti tehniki izvedenih kovinskih aplik datira podobno spono v 2. in 3. stoletje. Podoben okov, izdelan v predrti tehniki, kot jih obravnava A. Riegl, je bil najden tudi v Drnovem (T. XXIII, 12) in morda bi k temu lahko primerjali tudi okov iz Ljubljane (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XCIII, 27, 132 s). Vendar sta oba ta dva primerka najdena izven grobnih celot, tako da nam ne moreta pomagati pri dataciji spon. Primerek iz Drnovega ima tudi odlično paralelo v Stobiju,⁸⁴ ki pa tudi ni opredeljena. Ne smemo pa spregledati, da so zlasti skromnejši primerki teh spon zelo podobni prvi varianti dvokrilne pasne spono, kot jo poznamo npr. iz Ptuja (T. 9, 10, 11). Vsekakor je pravkar obravnavani tip spono preslabo dokumentiran, tako po ohranjenosti kot po možnostih datacije, da bi mu pri nas lahko določili kolikor toliko trdne časovne meje.

JERMENSKI ZAKLJUČKI IN DRUGO PASNO OKOVJE

Okovi, okrašeni v tehniki klinastega vreza

Ti izraziti izdelki poznoantične umetnosti so v obdobju poznega cesarstva precej razširjeni in kot taki so bili deležni že večjega števila obravnav.⁸⁵ Naj za označitev te umetnosti povzemam nekaj misli A. Riegla.⁸⁶ V prvi vrsti je ta umetnost silno slikovita. Dasi so ornamenti, ki so sicer še starejšega izvora (spirala, palmeta, letéči pes, ribji mehur), kompozicijsko dobro vezani eden na drugega, je opaziti na vsej površini pravi *horor vacui*. Toda ne le z ornamenti, slikovitost je poudarjena še bolj s samo tehniko. Ta gradi učinke zgolj na kontrastih svetlega in temnega, prehodov tako rekoč ni. Prav tako tudi ni ravnih površin, saj praktično ne moremo ugotoviti, ali gre za relief ali za gravuro. Ta slikovitost se stopnjuje že vse od uporabe svedra v rimskem kiparstvu srednje cesarske dobe dalje — npr. na bradi Marka Avrelija, doseže pa zadnjo možno fazo v predrti tehniki poznega cesarstva. Vendar pa že med učinki tehnike klinastega

vreza in predrtje tehnike ni bistvene razlike in dejansko tudi vzorci ostanejo isti. Ne more pa taka umetnost biti figuralna, zato je telesnost kar se da omejena. Tudi če pogledamo naslednjico klinastega vreza — pleteninasto skulpturo zgodnjega srednjega veka — vidimo, da obstane le tako dolgo, dokler ne začne upodabljati figurlike. Brž ko pa se začne uvajati vse več živalskih figur, se ostre zareze zaobljuje, razširijo in sploščijo in to je konec tehnike klinastega vreza (začetek 6. stoletja). Začetek te umetnosti postavlja A. Riegl v 3. stoletje in jo razlaga kot vpliv barbarskega vzhoda, ki se mu rimski obrtniki vse bolj prilagajajo, ko začno vsa pomembnejša mesta v državi zasedati barbari.⁸⁷ Dejstvo je, da izvirajo doslej domala vse najdbe iz evropskih pokrajin, ki so bile v mejah rimskega imperija. J. Werner⁸⁸ ugotavlja celo, da najdišča sovpadajo s poznorimskimi postojankami v Podonavju in da je bilo izdelovalnih središč več, ker posamezne sponke kažejo lokalne stilske značilnosti; prinaša pa tudi rekonstrukcijo take pasne garniture.⁸⁹ Posamezni deli se lahko združijo med seboj, tako da dobi garnitura obliko kakršna je bila najdena v Gradcu na Lepeni.⁹⁰ V dataciji teh garnitur so si vsi avtorji edini — druga polovica 4. stoletja in začetek 5. stoletja.⁹¹

V Sloveniji je bilo najdenih pet okovov okrašenih v tehniki klinastega vreza.⁹² Od tega sta dva — eden iz Ptuja (T. 10, 1) in eden s Hrušice (T. 10, 2)⁹³ — pripadala pasni garnituri, kot smo jo pravkar videli, ostala dva — kvadraten iz Ptuja (T. 10, 3) in fragmentiran pravokoten iz Ajdovščine⁹⁴ — pa sta bržda imela drugo funkcijo. Kvadratni okov iz Ptuja je očitno držal os sponke,⁹⁵ ker ima v vogalu v ta namen dve zanki. Spona, ki je pripadala garnituri, je običajno taka, kot primerek iz Zgornjega Brega (T. 8, 6). Kot vidimo, se v redki figuralki, ki se pojavlja na teh garniturah, pogosto ponavljajo motivi raznih morskih pošasti. Zanimiva je razlaga te motivike, ki jo daje H. Bullinger pri objavi obeh okov iz Ptuja.⁹⁶ Trikoten zaključek peterokotnega okova, ki ga tvorita dva morska leva držeč z gobci školjko in bradato človeško glavo v sredini, predstavlja motiv morskega božanstva Oceana.⁹⁷ Sploh je motiv dveh nasproti stoječih morskih pošasti (s školjko v gobcih) v tem času zelo priljubljen in smo ga videli tudi že pri drugi varianti spon ovalne oblike. Za peterokoten okov iz Ptuja W. Schmid domneva, da je import iz Akvileje, rombičen pa da je bil izdelan v delavnicah Sirmija ali Siscije, ki so bile tedaj pod oblastjo Vzhodnih Gotov.⁹⁸

Poleg že omenjene garniture iz Gradca na Lepeni je iz Jugoslavije znanih še nekaj okovov okrašenih v tehniki klinastega vreza, in sicer iz Siska (A. Riegl, *o. c.*, T. XXII, 3, 7, 8; *Strena Buliciana*, 396 s) in Splita (*ibidem*, T. XVII, 1—6, T. XXI, 3; T. XXII, 1; *Strena Buliciana* 420 s).

Propelerski okovi

Izraz za obliko teh okovov povzemamo po M. Martinu, ki jih je tudi nekoliko podrobneje obdelal.⁹⁹ On tudi ugotavlja, da se pojavijo šele na polovici 4. stoletja, ko pridejo v uporabo širši pasovi, na katere so bili ti okovi prečno pritrjeni. Navadno so okrašeni s koncentričnimi vrezanimi ali punktiranimi krogi. Za njihovo datacijo se nam ponuja več možnosti. Vidimo jih npr. lahko že v okovu sponke iz groba 569 iz Ljubljane (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XXXVIII, 12), ki je datiran v drugo polovico 4. stoletja. Pravzaprav so ti okovi sestavni del okovov pri vseh treh Martinovih tipih spon (Champdolent, Muids in Gala), ki obsegajo drugo polovico 4. in prvo polovico 5. stoletja. Na razpolago imamo tudi dve grobni celoti iz Ljubljane, ki vsebujeta take okove. To sta skeleten grob 130 s petimi okovi (S. Petru, *o. c.*, T. XVII,

32—38, 32 s) in skeleten grob 793 z dverna okovoma (S. Petru, *o. c.*, T. LII, 13—17, 71 s). Grob 130 smo že obravnavali, ker vsebuje poleg pasnega zaključka še spono kroglaste oziroma D-oblike, ki sodi v drugo polovico 4. stoletja.

Grob 793: okova iz tega groba interpretira W. Schmid kot okova skrinje, vendar sta popolnoma taka kot vsi drugi, ki se obravnavajo v zvezi s pasovi. Poleg njiju sta v grobu še dve oljenki (ena fragmentirana) tipa Iványi — v rabi od 2. do 4. stoletja¹⁰⁰ in zapestnica ter Hadrijanov in Galijenov novc. Glede na ta dva novca bi grob lahko datirali v drugo polovico 3. stoletja, s čimer bi datacijo propelerskih okovov premaknili precej nazaj. Vendar pa je sestav grobne celote sporen.

Iz Slovenije je znanih še pet okovov te oblike, in to eden iz Ajdovščine¹⁰¹ in štirje iz Drnovega (T. XV, 22—25). Znanih je tudi nekaj primerkov iz Jugoslavije, npr. iz Gale (B. Gabričević, *Vjesnik za arh. i hist. dalmatinsku* [1953] 195 s, fig. 8 in T. IX, 2) in iz Splita (A. Riegl, *o. c.*, fig. 78). Nasploh so ti okovi pogost spremljevalec najdb pasnih garnitur od Britanije do Panonije.¹⁰²

Jermenski zaključki amforaste oblike

Tudi ti jermenski zaključki so dokaj dobro ustaljeni v 4. stoletju. M. Martin¹⁰³ jih postavlja v čas po Konstantinu, M. Alföldijeva¹⁰⁴ pa prav tako v 4. stoletje. To datacijo potrjujejo tudi tri grobne celote s tem okovom pri nas. Grob iz Drnovega (P. Petru, *Razprave I. razr. SAZU* 6 [1969] 210, T. 1) je s križno čebuličasto fibulo in pasno spono kroglastega tipa datiran v drugo polovico 4. stoletja. Drugo grobno celoto nam prinaša L. Plesničar-Gec z grobom št. 6 s Prešernove ceste (AV 18 [1967] 137 ss, T. 3). Kolikor je fragmentiran predmet (*o. c.*, T. 3, 8), ki ga avtorica imenuje bronast obsek in ki je verjetno postavljen na glavo, pravzaprav del amforastega okova. Grob je datiran v drugo polovico 4. stoletja in smo ga že obravnavali med ovalnimi pasnimi sponami. Tudi pri tretji grobni celoti — grob 229 iz Ljubljane (L. Plesničar-Gec, *Severno emonsko grobišče*, T. LXIV, L - 4) oblika okova nekoliko odstopa od navadne. Grob je z novci Konstantina I. in Konstantina II. dobro datiran v sredino 4. stoletja. Ostale najdbe so slučajne in jih lahko razdelimo v dve skupini:

a) Jermenski zaključki na pregib — v tem primeru se neposredno na jermen pritrja poseben dvojni okov, ki je s pregibom povezan z amforasto oblikovanim delom. V to skupino bi spadal le en primerek iz Ptuja (T. 10, 7).

b) Jermenski zaključek se neposredno pritrjuje na jermen, zato je vrhnji del po debelini razcepljen. Sem sodijo štirje primerki iz Drnovega (T. XV, 27, 28, 30, 32), dva iz Ptuja (T. 10, 4, 5), po eden iz Čepne (T. 10, 6), Razdrtega pri Šmarju (P. Petru, V. Šribar, AV 7 [1956] 297 ss, T. 4); morda gre za del takega okova tudi pri fragmentu iz Ljubljane (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XCIII, 19), Ajdovščine in Brinjeve gore (T. 10, 8). Iz groba 170 v Ljubljani (L. Plesničar-Gec, *Severno emonsko grobišče*, T. XLVII, 40 s) je znan zaključek jermena, ki je sicer pravokoten, ima pa ravno tako dve ledvičasti predrtini ob straneh in razcepljen vrh. Datiran je s kroglasto spono in novcem Valentinijana, Valensa ali Gracijana v drugo polovico 4. stoletja.

Ostalo okovje

Pod to poglavje smo uvrstili okove, ki jim ne vemo vloge oziroma namena, niti datacije. Za silo bi morda lahko datirali le okov iz groba 320 iz Ljubljane (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XXVIII, 17, 44 s), ki ga zaradi novcev postavljamo v zadnjo

četrtno 2. stoletja, in pa okove, okrašene s predrtto tehniko. Sem prištevamo okov iz Ljubljane (S. Petru, *Emonske nekropole*, T. XCIII, 132 s) in iz Drnovega (T. XXIII, 12), ki sta si motivno zelo sorodna, čeprav različnih oblik. Časovno neopredeljen primerek, skoraj identičen drnovskemu, je bil najden tudi v Stobiju, interpretiran pa kot konjeniški okrasni predmet.¹⁰⁵ Zelo podoben okov omenja tudi A. Riegl (o. c., sl. 101), sodil pa bi nekako v 3. stoletje. Amforastim oblikam bi lahko primerjali okov iz Ptuja (T. 10, 9), ki ima zgornji del prstanasto oblikovan. Ledvičaste predrtine se pojavljajo tudi na dveh okovih iz Maribora (T. 10, 10, 11), ki sta sicer spodaj kavljasto zaključena. Če za omenjene primerke dvomimo, da so imeli kakršnokoli zvezo s pasom, potem to lahko toliko bolj za preostale okove iz Drnovega (T. XV, 31, 33, 39; T. XVI, 1—4), iz Maribora (T. 10, 12), iz Ptuja (T. 10, 14, 15) in iz Ajdovščine. Skupno jim je le to, da so očitno okovi, ni pa moč z gotovostjo trditi niti tega, kam so bili prikovani. Kot posebno lep primerek naj omenim še okov iz Ptuja (T. 10, 13). Vprašanje je, če gre za okov, ki je držal spono, ker je os, ki jo okov oklepa prekratka, saj je iz zank ne štrli toliko, da bi bilo moč nanjo pritrditi konca obroča. Tudi okov s svojo obliko ne daje dosti možnosti za pritrdjevanje na jermen. Vsekakor pa je relief na vrhnji ploščici enkraten. Glede na slog bi ga zagotovo lahko uvrstili v 1. stoletje, dočim je po tematiki težje opredeljiv.

Že površen pregled številčnosti posameznih tipov pasnih spon, ki smo jih tu obravnavali, nam jasno kaže, da se najdbe najbolj zgostijo v začetku in na koncu rimske okupacije naših krajev. V prvih dveh stoletjih gre to na račun noriško-panonskih pasnih garnitur, v 4. in 5. stoletju pa na račun ovalnih in kroglastih spon. Omenili smo tudi, da so prve posledica keltske tradicije, druge pa rezultat germanskih vplivov. Po tem bi lahko sklepali, da pasna spona v klasični dobi rimskega imperija ni značilen del noše italškega prebivalstva, vsaj ne civilnega. To domnevo bi potrjevalo tudi dejstvo, da je bilo v Emoni, kot naselbini italških kolonistov, kljub velikemu številu odkritih grobov, najdenih razmeroma malo spon.

Iz današnje karte razprostranjenosti bi bilo zaenkrat tvegano sklepati na njih razširjenost.

KATALOG

- 1 Bronasto noriško-panonska spona s po tremi svitkastimi odebelitvami na krajših rahlo usločenih stranicah. Roglja sta zaključena z glavico in ornamentirana z motivom smrekove vejice. Presek obroča polkrožen, dimenzije spona 3×5 cm, Pokrajinski muzej Ptuj, inv. št. 2222 (T. 1: 1).
- 2 Podobna spona kot prejšnja, zaradi močnejše patine ornament slabše ohranjen, na spono je s štirimi zakovicami pritrjen do polovice fragmentiran dvojen okov izdelan v predrti tehniki. Zavoj okova okrog spona okrašen z vzporednimi vrezi. Spona $2,8 \times 4,5$ cm, okov $3,3 \times 5,2$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 1987, 1989 (T. 1: 2).
- 3 Podobna spona, oklepa jo fragment neokrašenega okova. Spona $2,9 \times 4,6$ cm, okov $2,1 \times 4,2$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 2226 (T. 1: 3).
- 4 Podobna spona brez okova, svitkaste profilacije tudi na prednjih dveh izvlečenih vogalih, stranica z rogljema manjka; $3,1 \times 5,4$ cm, P. m. Ptuj, brez št. (T. 1: 4).
- 5 Podobna spona kot prva, roglja okrašena z vzporednimi zarezi, $2,7 \times 4,6$ cm, P. m. Maribor, inv. št. 1349 (T. 1: 5).
- 6 Spet podobna spona, roglja okrašena z motivom smrekove vejice, $2,8 \times 4,7$ cm, P. m. Maribor, inv. št. 3697 (T. 1: 6).
- 7 Podobna spona, poleg krajših stranic profilirani tudi vsi štirje vogali, ornament na rogljih v obliki smrekove vejice, presek rombičen, $3,8 \times 5,9$ cm. Poleg spona okov okrašen

- v predrti tehniki z zarezi ob robovih, s šestimi zakovicami pritrjen na poseben okov, ki ovija stranico spona in je okrašen z vzporednimi vrezji, oboje $4,9 \times 7,2$ cm, P. m. Maribor, inv. št. 2260; najd. Miklavž pri Mariboru (T. 1: 7).
- 8 Spet spona podobnega tipa, roglja krasijo vzporedne zareze, 3×5 cm, Narodni muzej Ljubljana, inv. št. R 8698; najd. Gruča pri Kostanjevici (T. 1: 8).
 - 9 Podobna spona, izvečena vogala nekoliko odbita, na rogljih ornament smrekove vejice, $2,8 \times 4,8$ cm, N. n. Ljubljana, inv. št. 3342; najd. Mihovo (T. 1: 9).
 - 10 Povsem pravokotna noriško-panonska pasna spona, okvir ima tri stranice pravokotnega preseka okrašene z vzporednimi zarezi in plitvimi žlebiči med njimi, stranica pri pasu okroglega preseka, roglja neprofilirana le obrezana, $2,1 \times 5$ cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 3801; najd. Novo mesto (T. 1: 10).
 - 11 Podobna spona kot prejšnja, le da so stranice ovalnega preseka, ena krajša manjka, roglja neprofilirana, obrezana, $2,4 \times 5$ cm. N. m. Ljubljana, inv. št. 3802; najd. Novo mesto (T. 1: 11).
 - 12 Močno fragmentirana spona noriško-panonskega tipa, zelo stanjšana, izlizana, ornament ni opazen, velikost fragmenta $2,2 \times 3,4$ cm, P. m. Celje, inv. št. 732 (T. 2: 1).
 - 13 Podobna spona kot prej, prav tako fragmentirana, ornament neugotovljiv, $3 \times 4,2$ cm, P. m. Celje, inv. št. 734 (T. 2: 2).
 - 14 Podoben fragment, prelomljen na dva dela, $2 \times 3,2$ cm, P. m. Celje, inv. št. 733 (T. 2: 3).
 - 15 Nekoliko bolje ohranjena podobna spona, manjka le stranica pri pasu, na rogljih zaznaven ornament smrekove vejice, $2,4 \times 4,9$ cm, P. m. Celje, inv. št. 729 (T. 2: 4).
 - 16 Vogal podobne spona, P. m. Celje, inv. št. 735 (T. 2: 5).
 - 17 Fragment daljše stranice podobne spona z obema ohranjenima rogljema v ognju močno poškodovan, ornament ni zaznaven, dolžina fragmenta 3,6 cm, Posavski muzej Brežice, brez št. (T. 2: 6).
 - 18 Del predrtega pločevinastega pasnega okova z uvojem za pritrjevanje na spono, zavih je okrašen z vrezanimi črtami. Velikost ohranjenega fragmenta $1,9 \times 5,2$ cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 1773; najd. Mokronog (T. 2: 7).
 - 19 Podoben del okova, le da zavih ne sega pod gornjo ploščo, $4,6 \text{ cm} \times 2 \text{ cm}$, N. m. Ljubljana, inv. št. 1774 (T. 2: 8).
 - 20 Zelo podoben fragment okova, $5,7 \times 4,8$ cm, Posavski muzej Brežice, brez št.; najd. Dobova (T. 2: 9).
 - 21 Devet fragmentov predrtih okovov raznih velikosti, Pos. m. Brežice, brez št.; najd. Dobova (T. 2: 10—18).
 - 22 Uvojni del predrtega okova ornamentiran z vzporednimi vrezji, prehod iz predrte površine v uvoj je poudarjen še z vrezano gosto cikcak črto, $5,1 \times 1,5$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. R 172 (T. 2: 19).
 - 23 Domala v vsem obsegu ohranjen predrt jermenski okov, manjka le srednji del ornamenta, $5,3 \times 5,2$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 2224 (T. 2: 20).
 - 24 V celoti ohranjen žlebast okov s pregibom in zaključki v obliki stiliziranih živalskih (račjih) glav. Ob zaključkih in pregibu snopi vzporednih prečnih gravur, po ostalem delu diagonalne vzporedne gravure. Na vsaki polovici po tri luknjice za pritrjevanje. Celotna dolžina 17,6 cm, širina 1 cm, P. m. Ptuj, brez št. (T. 2: 21).
 - 25 Podoben le na koncih fragmentiran žlebast okov, $11,8 \times 1$ cm, P. m. Ptuj, brez št. (T. 2: 22).
 - 26 Podobna polovica okova, ohranjena od pregiba do svitkaste odebelitve pred zaključkom, diagonalne gravure so redkeje, $5,7 \times 1,1$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. R 173 (T. 3: 1).
 - 27 Polovica podobnega okova, brez zaključka, pregib je bil prečno graviran, $6 \times 1,1$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 1816 (T. 3: 2).
 - 28 Povsem podoben okov, $1,1 \times 14,2$ cm, Pos. m. Brežice, brez št.; najd. Dobova (T. 3: 3).
 - 29 Domala ohranjen a prelomljen žlebast okov kot prejšnji, manjka en zaključek, na drugem dobro označene oči živalske glave, v luknjah tičijo še trije žleblji za pritrjevanje, deloma nežlahtno patiniran, $13,1 \times 1,2$ cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 1775; najd. Slepšek (T. 3: 4).
 - 30 Nekaj več kot polovica žlebastega okova, pregib vzdolžno graviran, $8,9 \times 1,1$ cm, Pos. m. Brežice, brez št.; najd. Dobova (T. 3: 5).
 - 31 Polovica ohranjenega žlebastega okova, še dva žleblja za pritrditev, $7,1 \times 1,1$ cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 1778, najd. Slepšek (T. 3: 6).

- 32 Deformirana polovica okova (morda s pregibom), zaključek ni ohranjen, na svitkasti odebelitvi prečen pas poševnih črtic, $4,5 \times 1,1$ cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 1776; najd. Slepšek (T. 3: 7).
- 33 Podoben fragment okova z zaključkom v obliki dobro razpoznavne živalske glave, $6 \times 1,1$ cm, ob svitkasti odebelitvi pas križajočih se gravur, Pos. m. Brežice, brez št.; najd. Dobova (T. 3: 8).
- 34 Pregib in majhen del žlebastega okova, ki je vzdolžno graviran z vzporednimi črtami ter poleg tega diagonalno prekrizan z dvema gravurama, $3,7 \times 1,4$ cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 1777; najd. Slepšek (T. 3: 10).
- 35 Povsem podoben fragment, $3,5 \times 1$ cm, pregib slabše graviran, Pos. m. Brežice, brez št.; najd. Dobova (T. 3: 11).
- 36 Jermenski zaključek okroglega preseka (0,7 cm), na prehodu iz zgornjega, v dve ploščici razcepljenega dela, v spodnjega, tri svitkaste profilacije, tudi stožčast zaključek svitkasto profiliran, dolžina 7 cm, P. m. Celje, inv. št. 782 (T. 3: 9).
- 37 Del podobnega jermenskega zaključka osmerokotnega preseka (0,8 cm), gornji del ni ohranjen, dolžina 2,9 cm, P. m. Celje, inv. št. 2153 (T. 3: 12).
- 38 Podoben jermenski zaključek, manjka zgornji razcepljeni del, presek okrogel (0,5 cm), profilacija plitva, dolžina 4,4 cm, P. m. Celje, inv. št. 2475 (T. 3: 13).
- 39 Podoben močno patiniran jermenski zaključek, delno ohranjen gornji razcepljeni del, presek okrogel (0,6 cm), dolžina 5,6 cm, P. m. Celje, inv. št. 2516 (T. 3: 14).
- 40 Del jermenskega zaključka, ohranjeni le dve odebelitvi okroglega preseka (0,6 cm), dolžina 3,2 cm, P. m. Celje, inv. št. 2425 (T. 3: 15).
- 41 Jermenski zaključek polkrožnega, nekoliko žlebastega preseka ($0,8 \text{ cm} \times 0,3 \text{ cm}$), gornji in spodnji del le sploščena in preluknjana, sicer profilacija kot običajno, dolžina 4,3 cm, P. m. Celje, inv. št. 2184 (T. 3: 16).
- 42 Povsem podoben jermenski zaključek, P. m. Celje, inv. št. 749 (T. 3: 17).
- 43 Še en podoben jermenski zaključek žlebastega preseka (1,2 cm), dolžina 5,7 cm, gornji sploščeni del bolj razraščan, Pos. m. Brežice, inv. št. 63; najd. Drnovo (T. 3: 18).
- 44 Jermenski zaključek okroglega preseka (0,7 cm), profiliran prehod v gornji razcepljeni del, ki manjka in spodnji stožčast zaključek, dolžina 4,6 cm, P. m. Celje, inv. št. 2224 (T. 4: 1).
- 45 Podoben zaključek jermena, razcepljeni gornji del ohranjen, delno odbit stožčast zaključek, presek okrogel (0,5 cm), dolžina 5,9 cm, P. m. Celje, inv. št. 2172 (T. 4: 2).
- 46 Podoben del pasu, gornji razcepljeni del razmeroma dolg, ohranjena le ena ploščica, presek spodnjega dela okrogel (0,4 cm), profilacija skromna, dolžina 5,4 cm, P. m. Celje, inv. št. 2213 (T. 4: 3).
- 47 Delno ohranjen jermenski zaključek, od gornjega dela le ena ploščica z dvema luknjama za pritrditev in okrasom punciranih krožcev, spodnji del ima osmerokotni presek 0,7 cm, profilacija bolj skromna, ne ostra, dolžina 9,3 cm, P. m. Ptuj, brez št. (T. 4: 4).
- 48 Delno dobro ohranjen podoben jermenski zaključek, gornji razcepljeni del manjka, stožčast zaključek bogato profiliran, presek osmerokoten (0,7 cm), dolžina 4,9 cm P. m. Ptuj, inv. št. 11231 (T. 4: 5).
- 49 Dobro ohranjen zaključek jermena, v ploščicah še tiči žebliček za pritrditev, profilacija neostra, tudi sredi spodnjega dela dve svitkasti odebelitvi, presek okrogel (0,4 cm), dolžina 5 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 2049 (T. 4: 6).
- 50 Običajen jermenski zaključek, gornji razcepljeni del odlomljen, spodnji del okroglega preseka (0,6 cm), dolžina 4,6 cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 8657; najd. Šentjernej (T. 4: 7).
- 51 Podoben kos kot prejšnji, gornji razcepljeni del bolje ohranjen, presek okrogel (0,6 cm), dolžina 5,7 cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 5241; najd. Slepšek (T. 4: 8).
- 52 Jermenski zaključek z zgornjim razcepljenim delom, a brez profilacij na stožčastem zaključku, ploščici še speti z žebličkom, spodnji presek okrogel (0,7 cm), dolžina je 4,9 cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 5242; najd. Slepšek (T. 4: 9).
- 53 Povsem ohranjen jermenski zaključek osmerokotnega preseka (0,8 cm), ploščici razcepljenega dela speti z dvema zakovicama, profilacija samo na spodnjem zaključku, dolžina 9,5 cm, Pos. m. Brežice, brez št.; najd. Dobova (T. 4: 10).
- 54 Nenavaden jermenski zaključek (če to sploh je), dokaj kratek in čokat, gornji del ni razcepljen, pač pa okrogel z globokim žlebom, profilacije neobičajno razporejene, presek okrogel (0,8 cm), dolžina 3,3 cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 8658; najd. Št. Jernej (T. 4: 11).

- 55 Mandeljast čolničast okov, ki se zaključuje z zožitvijo v svitkasto profilirana podaljška, dolžina 5,5 cm, širina 1,8 cm. Na sprednjem delu dve luknjici za pritrjevanje, P. m. Ptuj, inv. št. 205 (T. 4: 16).
- 56 Povsem podoben okov kot prejšnji, $5,2 \times 1,5$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 10061 (T. 4: 12).
- 57 Okov podoben prejšnjemu $5,4 \times 1,7$ cm, P. m. Ptuj, brez inv. št. (T. 4: 13).
- 58 Polovico prejšnjemu podobnega okova, ohranjen fragment $3,5 \times 1,6$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 1906 (T. 4: 14).
- 59 Podoben okov, ki pa ima zaključek (eden manjka) v obliki narebrenne ploščice. Ohranjena velikost $5,8 \times 1,7$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 205 (T. 4: 15).
- 60 Podoben mandeljast okov s svitkasto profiliranima zaključkoma $5,2 \times 1,7$ cm, Pos. m. Brežice, brez inv. št.; najd. Dobova (T. 4: 17).
- 61 Domala identičen okov istih dimenzij, Pos. m. Brežice, brez inv. št.; najd. Dobova (T. 4: 18).
- 62 Polovica podobnega okova, $3 \times 1,2$ cm, Pos. m. Brežice, brez inv. št. najd. Dobova (T. 4: 19).
- 63 Podoben okov s svitkasto odebelitvijo na sredini $6,1 \times 2$ cm, Pos. m. Brežice, brez inv. št.; najd. Dobova (T. 4: 21).
- 64 Podoben okov s svitkasto odebelitvijo, ki ima na vsaki strani še po tri gravure, $4,9 \times 1,4$ cm, Pos. m. Brežice; najd. Dobova (T. 4: 20).
- 65 Štirje bolj ali manj ohranjeni žeblički z okroglo, izbočeno glavico, premer ohranjene 0,8 cm, maksimalna ohranjena dolžina 1,5 cm, P. m. Ptuj, brez inv. št. (T. 5: 1).
- 66 Osemnajst podobnih žebličkov treh različnih velikosti, Pos. m. Brežice, brez inv. št. (T. 5: 2 a—c).
- 67 Sestavljena pasna spona D-oblike. Lok je trikotnega preseka (0,5 cm), na koncih je sploščen pravokotno na ravnino spone in prevrtan. Skozi ti dve luknji poteka okrogla os, ki je na koncih zakovana. Na os je nataknen trn dolžine 2,9 cm, širina spona 3,9 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 11654 (T. 5: 3).
- 68 Podobna spona D-oblike, presek loka trikoten (0,4 cm), os in trn manjkata, maksimalne dimenzije spona $2,5 \times 2,5$ cm, P. m. Ptuj, brez inv. št. (T. 5: 4).
- 69 Podobna spona vendar bolj ploščatega preseka (0,7 cm), os je debelejša kot navadno, trn ploščat in uvit okrog nje, $3,8 \times 3,8$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 1037 (T. 5: 5).
- 70 Podobna spona ploščatega preseka (0,6 cm), brez osi in trna, $3,7 \times 3,5$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 1965 (T. 5: 6).
- 71 Koščena, nekoliko večja izvedba sestavljene spona D-oblike; presek loka je trikoten ($1,3 \times 0,7$ cm), lok je na koncu oglato profiliran nato pa poševno odrezan. Os je dokaj tanka bronasta žica (0,1 cm), na njej nataknen košen trn z enako profilacijo kot lok, $3,8 \times 5,3$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 988 (T. 5: 8).
- 72 Sestavljena spona, ki pa je bolj kvadratne oblike. Pritrditev osi je enaka kot prej, lok pa je štirikotno upognjen in okroglega preseka (0,3 cm). Trn je nataknen na os, ploščat; $2,6 \times 2,3$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 2030 (T. 5: 7).
- 73 Lok sestavljene spona D-oblike, ploščatega preseka (0,5 cm), os in trn manjkata, $2,8 \times 2,6$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 2032 (T. 5: 9).
- 74 Podoben lok kot prejšnji, le da je trikotnega preseka (0,6 cm), $4 \times 3,2$ cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 1683; najd. Čepna (T. 5: 10).
- 75 Lok spona povsem podoben prejšnjemu, le manjši, presek trikoten (0,4 cm), $2,3 \times 2,3$ cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 1684; najd. Čepna (T. 5: 11).
- 76 Okov s pregibom v sredini, verjetno je pritrjeval na pas sestavljeno spono D-oblike, ker bi tej obliki spona odgovarjala os in trn, ki jo okov še oklepa. Z dvema zakovicama se je okov pritrjeval na jermen. Celotna dolžina 4,5 cm, širina 1,9 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 439 a (T. 5: 12).
- 77 Del okova kot je bil prejšnji, ki je držal manjkajočo os; ohranjena le os, ki je služila za pregib na sredi okova, $2,1 \times 1,5$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 446 a (T. 5: 13).
- 78 Okrogla pasna spona rombičnega preseka (0,3 cm), konca obroča sta sploščena in spiralno zvita nazaj na okvir, igla sploščena, uvita okrog obroča, v celoti ohranjena, (3,1 cm). Premer obroča 2,9 cm, P. m. Celje, inv. št. 2320 (T. 5: 14).
- 79 Spona povsem podobna prejšnji, presek 0,3 cm, premer spona 3,1 cm, dolžina igle 3,7 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 126 (T. 5: 15).

- 80 Zelo podobna spona brez igle, presek 0,3 cm, premer 3,9 cm, Pos. m. Brežice, brez inv. št.; najd. Drnovo (T. 5: 16).
- 81 Podobna železna spona kot prej in zato slabše ohranjena, presek rombičen (0,5 cm), premer 4,5 cm, dolžina igle 3,4 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3011 (T. 5: 17).
- 82 Zelo slična spona, presek rombičen (0,5 cm), premer 4,4 cm, Pos. m. Brežice, brez inv. št.; najd. Ribnica (T. 5: 18).
- 83 Podobna železna spona, od igle ohranjen le ovoj, presek 0,5 cm, premer 5 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 2614 (T. 5: 19).
- 84 Bronasta spona podobna prejšnji, ki ima ohranjeno iglo rombičnega preseka (0,5 cm), premer 5,1 cm, dolžina igle 5 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 856 (T. 5: 20).
- 85 Podobna spona, presek 0,3 cm, premer 3,1 cm, igla 3 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3109 (T. 6: 1).
- 86 Podobna spona ploščatega preseka (0,3 cm), premer obroča 2,9 cm, dolžina igle 2,9 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 2028 (T. 6: 2).
- 87 Podobna delno ohranjena spona, manjkata en zaključek in igla, presek ploščat (0,6 cm), ob robu obroč narezan, premer 4,1 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 2031 (T. 6: 3).
- 88 Podobna spona rombičnega preseka (0,4 cm), sploščena konca sta zvita ob obroč in ne nanj, od igle ohranjen le ovoj, premer obroča 5,4 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 933 (T. 6: 4).
- 89 Prejšnjim podobna železna spona pravokotnega preseka (0,8 × 0,3 cm), igla fragmentirana in štrli navzven (4 cm), premer obroča 5,7 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 11824 (T. 6: 5 a). Spona izvira iz grobne celote, v katero spada še: železen močno patiniran stilos okroglega preseka (0,5 cm), dolžina 9,5 cm, inv. št. 11825 (T. 6: 5 b); železna močno patinirana okrogla ploščica z odprtino v sredi, zunanji premer 2,8 cm, notranji 0,5 cm, debelina 0,4 cm, inv. št. 11826 (T. 6: 5 c); pet koščkov stekla, povprečna velikost 1,5 × 1 cm, inv. št. 11828 (T. 6: 5 č—g).
- 90 Prejšnjim podobna spona, ploščatega preseka (0,3 cm), premer obroča 2,9 cm, dolžina igle 3,1 cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 8418; najd. Cerovec (T. 6: 6).
- 91 Obroč podobne nekoliko deformirane spone, presek ploščat 0,3 cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 1685; najd. Čepna (T. 6: 7).
- 92 Povsem podoben deformiran obroč spone ploščatega preseka (0,3 cm), P. m. Ptuj, inv. št. 1974 (T. 6: 15).
- 93 Železna spona istega tipa, rombičnega preseka (0,5 cm), od igle ohranjen le ovoj, premer obroča 5 cm, P. m. Maribor, inv. št. 3808; najd. Ptuj (T. 6: 8).
- 94 Močno patinirana podobna železna spona, presek rombičen (0,3 cm), premer obroča 3,6 cm, P. m. Maribor, inv. št. 3810; najd. Ptuj (T. 6: 9).
- 95 Podobna železna spona kot prej, presek rombičen, 0,5 cm, premer obroča 5 cm, P. m. Maribor, inv. št. 1515; najd. Ptuj (T. 6: 10).
- 96 Podoba bronasta spona, rombičnega preseka (0,4 cm), obroč je deformiran in podolžno nekoliko presekan, premer 4,8 cm, P. m. Maribor, inv. št. 2510 (T. 6: 11).
- 97 Spona istega tipa, vendar ploščatega preseka (0,4 cm), obroč je ob robovih narezan, poleg tega ima po vsem obodu gravirano črto. Premer obroča 3,5 cm, igla ni ohranjena, P. m. Maribor, inv. št. 4042; najd. Ptuj (T. 6: 12).
- 98 Popolnoma ohranjena spona istega tipa kot prejšnje, rombičnega preseka (0,5 cm), premer obroča 4,4 cm, dolžina igle 4,8 cm, N. m. Ljubljana, inv. št. R 8275; najdb. Petrušnja vas (T. 6: 13).
- 99 Spona podobnega tipa, rombičen presek je bolj zaobljen (0,5 cm), konca nista sploščena in sta le zavihana navzgor, igla le delno ohranjena, obroč deformiran, P. m. Celje, inv. št. 2545 (T. 6: 14).
- 100 Okrogla spona z nazaj uvitima koncema, ki se ob obodu končujeta z dvema odebelitvama. Presek obroča in igle okrogel (0,3 cm), premer obroča 2,4 cm, dolžina igle 3,1 cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 1686; najd. Čepna (T. 6: 16).
- 101 Podobna spona kot prej, konca zavita nazaj in se končujeta v obliki cvetnega popka, zavoja se stikata, presek ovalno rombičen (0,5 cm), premer obroča 4,5 cm, dolžina igle 4,4 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 1036 (T. 6: 17).
- 102 Podobna spona, v zavoj koncev vtaknjena polkrožna stožčasta gumba, presek loka rombičen (0,4 cm), premer 4,7 cm, dolžina igle 5 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 1035 (T. 7: 1).
- 103 Spona podobnega tipa, le da je vlita, uvitost koncev nakazana le s profilacijo, v »ovoj« sta bila verjetno vtaknjena gumba, ker sta še vidni luknji. Presek loka rombičen (0,6 cm), premer 5,9 cm, P. m. Maribor, inv. št. 1300 (T. 7: 2).

- 104 Nekoliko deformirana spona okroglega preseka (0,3 cm), s stanjšanimi, nekoliko izvihnimi konci, premer loka 2,5 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 2034 (T. 7: 3).
- 105 Vilita okrogla spona z obročem pravokotnega preseka, ki izstopa v podaljšek, lok je ob robu narezan; tudi izstopajoči del ima tri prečne zarez. Na vogalih, kjer obroč izstopa, sta dve izboklini. Premer obroča 4,1 cm, P. m. Maribor, inv. št. 3075; najd. Brinjeva gora (T. 7: 4).
- 106 Povsem podobna spona ovalnega preseka (0,4 cm); izstopajoči del pa je prav listasto razraščan. Premer obroča 3,5 cm, P. m. Maribor, inv. št. 2274/14 (T. 7: 5).
- 107 Podobna spona trikotnega preseka (0,5 cm), izstopajoči del se končuje s polkrožno na robu narezano ploščo, premer obroča 4,3 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 599 (T. 7: 6).
- 108 Podobna spona trikotnega preseka (0,5 cm), izstopajoči del je kladivasto razširjen in na robu narezan. Premer obroča 3,8 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 600 (T. 7: 7).
- 109 Močno fragmentirana spona podobna prejšnji. Za isti tip govori izrastek na kolenu, kjer je obroč izstopal; ohranjen še fragment igle. Presek obroča trikoten (0,8 cm), premer 6,3 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 1786 (T. 7: 8).
- 110 Pasna spona ovalne, nekoliko v sredini stisnjene oblike, polkrožnega preseka (0,4 cm); os trna s kolenci jasno ločena od obroča, trn ohranjen (1,6 cm), velikost spona $3,5 \times 1,5$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3103 (T. 7: 9).
- 111 Povsem podobna spona, le da ima ohranjen še okov z dvema luknjicama za pritrditev; igla fragmentirana. Presek je polkrožen (0,5 cm), spona $3,5 \times 1,3$ cm, okov $2,4 \times 2$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3115 (T. 7: 10).
- 112 Podobna spona okroglega preseka (0,3 cm), le da os ni ločena od obroča, trn manjka; okov je fragmentiran in okrašen s tremi gravurami potekajočimi od izreza za trn, dve zakovici obrobjeni s po dvema koncentričnima krogoma. Spona $2,9 \times 1,3$ cm, okov $2,4 \times 1,9$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3116 (T. 7: 11).
- 113 Povsem podobna spona okroglega preseka (0,3 cm); spona $3,1 \times 1,3$ cm, okov $2,2 \times 1,8$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3114 (T. 7: 12).
- 114 Podobna železna spona brez okova in trna, konca nista povsem stisnjena, presek okrogel (0,4 cm); dimenzije $4,6 \times 2$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 245 (T. 7: 13).
- 115 Podobna bronasta spona s stikajočima se koncema; presek loka rombičen, (0,4 cm). Velikost $4,3 \times 1,8$ cm. P. m. Ptuj, inv. št. 3111 (T. 7: 14).
- 116 Podobna spona z lokom trikotnega preseka (0,5 cm); os je okrogla in z dvema rogljema jasno ločena od loka, objema jo ovalen okov s tremi zakovicami in tremi žarkastimi gravurami. Spona $4,8 \times 1,8$ cm, okov $4,2 \times 3,3$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 10747 (T. 7: 15).
- 117 Ovalna spona brez usločenja, presek obroča okrogel (0,5 cm), trn ploščat (3,1 cm). Velikost spona $4 \times 2,7$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3338 (T. 7: 16).
- 118 Podobna spona kot prejšnja, presek pa je ovalno pravokoten, $0,7 \times 0,3$ cm, trn 3,2 cm, spona $2,5 \times 4,4$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3108 (T. 7: 17).
- 119 Dobro ohranjena ovalna spona; obroč je rombičnega preseka (0,4 cm), trn je ploščat s tremi zarezami v sredini (2,5 cm), okov je na stranskih straneh nazobčan, ob obeh straneh potekata dve gravuri, od izreza za trn pa izhajata dve gravuri po sredini okova ter v vsak kot po ena; tri zakovice so simetrično razporejene. Dimenzije obroča $4 \times 2,3$ cm, okova $4,2 \times 3,7$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3117 (T. 7: 18).
- 120 Spona nenavadne oblike z lokom ploščatega preseka (najširši 0,9 cm); tam kjer se ovalne spona sicer usločijo, pa je potegnjena navzven v konico in razširjen. Velikost $4,8 \times 2,7$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 1976 (T. 7: 19).
- 121 Manjša spona ovalne oblike in ovalnega preseka (0,3 cm); os je stanjšana. Velikost $1,9 \times 1,2$ cm, P. m. Celje, inv. št. 209 (T. 7: 20).
- 122 Ovalna spona s polkrožnim presekom loka (0,5 cm); os s kolencema in zarezama je ločena od obroča, na njej ostanek trna in s tremi prečnimi zarezami okrašen ostanek okova. Velikost spona $4,5 \times 1,9$ cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 1449; najd. Novo mesto (T. 7: 21).
- 123 Železna ovalna spona kvadratnega preseka ($0,5 \times 0,5$ cm) z ohranjenim trnom (3,1 cm); velikost spona $4,2 \times 2,8$ cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 2725; najd. Vratolom pod Gorjanci (T. 8: 1).
- 124 Obroč manjše bronaste ovalne spona okroglega preseka (0,4 cm), velikost $2,7 \times 1,7$ cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 5253; najd. Mlada gora pri Šmarjeti (T. 8: 2).

- 125 Ovalna spona; obroč okroglega preseka (0,4 cm), os prehaja v obroč prek kolence, na njej trn s tremi prečnimi zarezi (2 cm). Velikost obroča $3,5 \times 1,6$ cm, P. m. Maribor, brez inv. št. (T. 8: 3).
- 126 Dokaj široka, v sredini rahlo stisnjena ovalna spona, z obročem okroglega preseka (0,4 cm); na njej je še fragmentiran okov, trn manjka. Dimenzije spone $3,6 \times 2,3$ cm, okova $2,8 \times 2,2$ cm, P. m. Maribor, inv. št. 4047 (T. 8: 4).
- 127 Ovalna spona, sestavljena iz dveh stiliziranih živalskih glav z vratovi, ki izhajajo iz osi; glavi se stikata ob okroglem srednjem delu. Presek obroča je polkrožen (0,5 cm), trn ima ob pritrdilnišči tri zareze in je trikotnega preseka, na osi še ostanki okova. Velikost obroča $3,2 \times 2,1$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 11803 (T. 8: 5).
- 128 Spona s podobno motiviko, le da glavi izhajata iz loka in vsaka na enem koncu držita os. Trn podoben kot prej, le da ima eno zarezo; presek obroča je ovalno trikoten (0,7 cm), velikost $4,4 \times 2,5$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3106 (T. 8: 6).
- 129 Kroglasta spona z obročem okroglega preseka (0,5 cm); zraven še dobro ohranjen kroglast okov s tremi zakovicami. Velikost obroča $3,4 \times 2,8$ cm, okova $2,9 \times 2,3$ cm. Pokrajinski muzej Ptuj, inv. št. 3118 (T. 8: 7).
- 130 Podobna vendar manjša spona z okroglim presekom (0,2 cm); okov pravokoten z eno zakovico ($1,8 \times 1,3$ cm), trn s tremi zarezi in trikotnim presekom (dolga 1,7 cm). Premer obroča 2 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3105 (T. 8: 8).
- 131 Domala enaka spona kot prejšnja, le da ima okov še ornament treh žarkastih gravur, P. m. Ptuj, inv. št. 3112 (T. 8: 9).
- 132 Kroglasta spona okroglega preseka (maksimalna debelina 0,9 cm), ki se v os močno zoži; drži se je dolga trakasta okov (6×2 cm), ob robovih in po sredini okrašen s punciranimi polkrožci in pikami, ohranjen tudi trn 2,5 cm. Premer obroča 3,1 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3113 (T. 8: 10).
- 133 Podobna spona z okroglim presekom (0,4 cm); nekoliko daljši okov z eno zakovico ($2,6 \times 1,7$ cm), trn presega obroč, ki ima premer 2 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 10851 (T. 8: 11).
- 134 Sklenjen obroč D-oblike z ovalno pravokotnim presekom ($0,6 \times 0,3$ cm); ohranjen trn 3,5 cm, velikost obroča $4,7 \times 3,4$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3012 (T. 8: 12).
- 135 Povsem okrogla spona z okroglim presekom obroča (0,4 cm); trn je ovalnega preseka, premer obroča 4,1 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 2570 (T. 8: 13).
- 136 Železna okrogla spona s ploščatim presekom obroča (0,8 cm) in deformiranim trnom; premer obroča 6,2 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 2601 (T. 8: 14).
- 137 Obroč D-oblike z okroglim presekom (0,4 cm). Velikost $3,5 \times 2,5$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 10745 (T. 8: 15).
- 138 Obroč D-oblike z nesklenjenimi konci, ki so rahlo profilirani; presek obroča je ovalen (0,7 cm). Velikost $4 \times 2,8$ cm, P. m. Celje, inv. št. 726 (T. 8: 16).
- 139 Podoben obroč kot prejšnji; konca sta sklenjena, presek okrogel, (0,5 cm), ohranjen tudi trn, 2,2 cm. Velikost obroča $3,4 \times 2,3$ cm, P. m. Celje, inv. št. 202 (T. 8: 17).
- 140 Podoben obroč z romboidno ovalnim presekom ($0,6 \times 0,4$ cm) brez trna; ob pritrdilnišči dva trnasta izrastka. Velikost $4,6 \times 3,1$ cm, P. m. Celje, inv. št. 4089 (T. 8: 18).
- 141 Podoben obroč ovalnega preseka (0,7 cm) brez koničastih izrastkov. Velikost $4,7 \times 3,2$ cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 1682; najd. Čepna (T. 8: 19).
- 142 Pravokoten obroč enakega preseka s posnetima gornjima robovoma ($0,6 \times 0,4$ cm), ki na vogalih tvorita trolistno profilacijo. Povsem ohranjen je tudi trn z zarezi ob pritrdilnišči (2,8 cm) in okov s tremi žarkastimi gravurami in dvema zakovicama ($4 \times 3,5$ cm). Velikost obroča $4,2 \times 2,5$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3119 (T. 8: 20).
- 143 Povsem enak obroč brez okova, P. m. Ptuj, inv. št. 3107 (T. 8: 21).
- 144 Pravokoten kolenčasto zožen obroč ploščatega preseka (0,4 cm); na ožji pokončni strani cevka za os, vendar brez osi, prav tako manjka trn. Maksimalne dimenzije $3,3 \times 2,5$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 787 (T. 9: 1).
- 145 Kvadraten obroč ploščatega preseka (0,4 cm) z izvlečenima zunanjava vogaloma; os je posebej vtaknjena skozi prevrtane odebeljene konce obroča, nanjo nataknen trn in podolgovat, v sredini zožen okov z dvema luknjama. Velikost obroča $2 \times 1,8$ cm, okova $3,3 \times 1,2$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 6446 (T. 9: 2).
- 146 Pravokotna železna spona z obročem okroglega preseka (0,5 cm) je močno patinirana; prav tako trn. Dobro je ohranjen bronast okov z vrsto desetih luknjic za pritrditev na pas. Obroč $5,6 \times 2,5$ cm, okov $6,1 \times 4,3$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3120 (T. 9: 3).

- 147 Pravokoten okov z osjo in trnom; verjetno je pripadal pravokotni sponi. Od šestih sta ohranjeni le dve zakovici. Velikost okova $4,2 \times 3,4$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 588 (T. 9: 4).
- 148 Pravokotna dvokrilna pasna spona z železno osjo po sredini; notranji in zunanji rob okvira je odebeljen in nazobčan, vsa spona je rahlo konveksna. Presek ploščat (0,7 cm), velikost $4 \times 3,3$ cm, P. m. Celje, inv. št. 4087 (T. 9: 5).
- 149 Dvokrilna pasna spona z D-oblikovanimi krili; presek ovalno trikoten do ovalen. Krajši stranici sta blazinasto odebeljeni. Okov, ki oklepa os, ima obris gobe. Dimenzije obroča $4,9 \times 3,4$ cm, P. m. Celje, inv. št. 2524 (T. 9: 6).
- 150 Dvokrilna spona z dvema ovalnima deloma; presek je ovalno trikoten (0,5 cm), os ima v sredini zožitev za trn. Skrajne dimenzije $5 \times 3,7$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 2027 (T. 9: 7).
- 151 Dvokrilna spona; en del je ovalen, drugi bolj pravokoten. Presek je okrogel (0,2 cm), os ima na sredini zožitev za trn. Dimenzije $2,3 \times 2,2$ cm, P. m. Celje, inv. št. 3104 (T. 9: 8).
- 152 Dvokrilna spona; en del je polkrožne oblike z ledvičastima predrtinama v razširitvah, drugi del pa je ožji — bolj pravokoten. Na sponi je viden ostanek lesa. Levi del je polkrožnega (0,5 cm), desni pa ovalnega preseka (0,2 cm). Velikost $3,1 \times 3,2$ cm, P. m. Maribor, inv. št. 1478; najd. Ptuj (T. 9: 9).
- 153 Spona povsem podobna prejšnji, le da ima levi del namesto predrtih razširitev dva uvrtna roglja; desni je fragmentiran, presek isti. Velikost $3,4 \times 2,9$ cm. P. m. Ptuj, inv. št. 849 (T. 9: 10).
- 154 Spona podobna prejšnji, z odlomljenim desnim delom; osrednja železna os je močno patinirana. Presek levega dela je polkrožen, dimenzija obroča $2,3 \times 2,2$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 1901 (T. 9: 11).
- 155 Spona povsem podobna prejšnjim; je večjih dimenzij. Levi polkrožni presek meri 0,8 cm, desni pravokotni $0,6 \times 0,4$ cm. Celotna dolžina spona 5,3 cm, širina 5 cm, Pos. m. Brežice, inv. št. 71; najd. Drnovo (T. 9: 12).
- 156 Podobna spona istega tipa. Uvihani roglji so nakazani z ledvičastimi predrtinami; tudi vzdolž osi so tri pravokotne predrtine. Desni del se proti osi rahlo zoži. Spona je po obodu narebrena, presek je ploščat (1 cm), velikost $5,8 \times 4,8$ cm, N. m. Ljubljana; najd. Hrušica (T. 9: 13).
- 157 Spona D-oblike s ploščatim presekom (0,9 cm). Obroč je delno fragmentiran; ledvičasto predrte razširitve obroča dajejo vtis uvihanih koncev. Obroč se proti okovu konča s paličasto odebelitvijo, nato se z močnim pregibom veže na enojen vlit okov ($4,3 \times 2,8$ cm), ki je na krajših straneh odebelen s profilacijami; v vsakem vogalu tiči zakovica, okrog nje so v sredini po trije vrezani koncentrični krogi. V pregibu pritrjena igla ni več premakljiva; je zakrivljena nazaj in navzgor. Okvir do pregiba $3,4 \times 2,9$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 666 (T. 9: 14).
- 158 Spona podobna prejšnji, le da so konci dejansko zaviti navznoter. Ploščat presek (0,8 cm) je na notranjem robu ojačan, trn nekoliko spominja na lilijin cvet. Spona je ohranjena le do pregiba $4,3 \times 3,9$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 667 (T. 9: 15).
- 159 Fragment obroča ledvičaste oblike s polkrožnim presekom (0,5 cm) in uvihanim koncem, P. m. Maribor, brez inv. št. (T. 9: 16).
- 160 Nekoliko deformiran obroč z uvihanimi konci; na pregib se je pritrdjeval le z dvema zankama, igla in okov nista ohranjena. Presek obroča ovalen (0,5 cm), premer 3,9 cm, P. m. Celje, inv. št. 2166 (T. 9: 17).
- 161 Peterokoten okov pasne garniture, izdelan v tehniki klinastega vreza; oblika ustreza enakokrakemu trikotniku postavljenem na pravokotnik. Gornji trikotni del tvori dva pantra, ki z gobcema podpirata nekakšno školjko, sredi katere je moška glava. Le-tej prehaja brada v dvojni rob celotnega okova. Ta dvojni rob oklepa polje, katerega središče je krog, s štirimi med seboj povezanimi spiralami; na vsaki strani kroga pa je spirala v obliki črke S. Zunanji rob okova je ob straneh poševno narezan, na osnovnici pa se menjavajo nareze in izbokline. Okov se je s šestimi zakovicami pritrjeval na pas. Osnovnica meri 6,5 cm, višina 6,2 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3199 (T. 10: 1).
- 162 Zelo podoben okov, le da ima namesto zgornjega trikotnega tu bolj polkrožno izoblikovan zaključek, ki se prav na temenu podaljšuje v pravokoten roglj. Osnovnica je oblikovana enako kot prej. Ves okov in tudi posamezna polja obrobja niz drobnih bunkic. Spodnji pravokotni del je razdeljen na tri kvadratna polja, v katerih sta levo in desno motiva štirilistnih rozet, srednje polje pa je predeljeno z diagonalo; v vsakem tako nastalem trikotnem delu pa je spirala. Zgornji ovalni del ima vrisano polje v obliki

- čebulaste strehe, ob obodu je nato niz spiral, luneto — ki tako nastane, pa zapolnjujeta dva lističa. Dolžina osnovnice 6,8 cm, višina 8 cm, N. m. Ljubljana; najd. Hrušica (T. 10: 2).
- 163 Kvadraten okov izdelan v tehniki klinastega vreza. Na enem od vogalov sta zanki za spono; v diagonali tega vogala pa dve kvadratni polji, razrezani na manjše kvadratke. V drugi diagonali sta polji s štirilistnima rozetama; zakovice so v vogalih. Okov meri $4,6 \times 4,7$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3198 (T. 10: 3).
- 164 Amforast pločevinast okov, ki se spodaj zaključuje v profiliran gumb; zgoraj je bil po debelini razcepljen v dve ploščici, od katerih ena manjka. Višina 5,1 cm, širina 2,2 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 977 (T. 10: 4).
- 165 Podoben okov, le da sta predrtini pri straneh okrogli in ne ledvičasti. Konec je zašiljen in zavihan navzgor; sredi okova so trije vrezani koncentrični krogi. Velikost $4,4 \times 2,5$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 850 (T. 10: 5).
- 166 Amforast okov povsem podoben prejšnjemu. Vel. $2,2 \times 5,1$ cm, N. m. Ljubljana, inv. št. 1660; najd. Čepna (T. 10: 6).
- 167 Spodnji del amforastega okova na pregib; zaključek je kijast in profiliran, površina pa okrašena s punciranimi pikami in krožci ter s punciranimi linijami. Velikost $6,1 \times 3,6$ cm, P. m. Maribor, inv. št. 4041 (T. 10: 7).
- 168 Amforast okov ornamentiran s koncentričnimi krožci je ob robovih narezan; gornji razcepljeni del je prekrizan z dvema gravurama, ob straneh so majhne krožne predrtine. Velikost $7 \times 3,9$ cm, P. m. Maribor, inv. št. 3174; najd. Brinjeva gora (T. 10: 8).
- 169 Ploščat vlit okov v obliki dvoročajnega trebušastega vrča je delno okrašen v predrti tehniki z graviranimi in punciranimi linijami. Gornji del se zaključuje v profiliran gumb, spodnji pa v dolgo račjo glavico, ki se zavije nazaj v kavelj. Dolžina 6,5 cm, širina 3,6 cm, P. m. Maribor, inv. št. 2274/11 (T. 10: 10).
- 170 Okov domala povsem podoben prejšnjemu je le manjših dimenzij ($4,6 \times 3,1$ cm), P. m. Maribor, inv. št. 3765 (T. 10: 11).
- 171 Okov podoben amforastemu, ki se spodaj končuje v gumb; na srednjem delu dve majhni ledvičasti predrtini in okras punciranih linij. Gornji del je prstanasto oblikovan. Velikost $4,1 \times 2,4$ cm, notranji premer prstana 1,4 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 1912 (T. 10: 9).
- 172 Okov v obliki brezovega lista je trikrat preluknjan; pecelj zavrt nazaj v kavelj. Velikost $4,2 \times 3,2$ cm, P. m. Ptuj, inv. št. 3091 (T. 10: 12).
- 173 Podolgovat dvojen okov, ki na eni strani oklepa os. Takoj ob pregibu je pas vzdolžnih črtic in polkrožna zožitev z obeh strani. Gornja plošča okova je okrašena z reliefom. Na sredini je v volumnem okviru verjetno levja glava, desno od tega okvira je zleknjena moška postava, oprta na levo skrčeno roko, desno izteguje nad desnim skrčenim kolonom, leva noga iztegnjena. Levo od volumnega okvira je nejasen prizor — morda cvetje. Spodnja plošča okova se na koncu viha navzgor in zaključuje v sploščen gumb z rahlo nakazanim človeškim obrazom. Dolžina okova 5,9 cm, širina 1,2 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 1889 (T. 10: 13).
- 174 Ploščat dvakrat razširjen okov; v vsaki razširitvi je luknja za zakovico, na prehodu iz ploščatega v ožji polkrožni del pa profilirana odebelitev; polkrožni podaljšek se nato kavljasto podviha. Velikost ploščatega dela $3 \times 1,3$ cm, celotna dolžina 4,7 cm, P. m. Ptuj, inv. št. 11232 (T. 10: 14).
- 175 Ploščat okov z dvema luknjama je na enem koncu odebeljen in prevrtan z večjo odprtino. Dolžina 3,7 cm, premer večje odprtine 0,7 cm, največja širina 1,3 cm; Pokrajinski muzej Ptuj, inv. št. 11597 (T. 10: 15).

¹ A. Riegl, *Spätromische Kunstindustrie* (1927) 154 ss.

² Daremberg et Saglio, *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*, geslo cingulum 1174 ss.

³ M. Floriani Squarciapino, *Enciclopedia dell'arte antica*, geslo cinturone 623 ss, s citirano literaturo. Daremberg et Saglio, o. c.

⁴ Daremberg et Saglio, o. c., 1182 s.

⁵ K. Forrer, *Reallexikon der prähistorischen, klassischen und frühchristlichen Altertümer*, 309—310 s.

⁶ A. Riegl, o. c., 301 s.

⁷ F. Stare, *Prazgodovinske Vače* (1954) 50 ss in table; idem, *Vače*, Arheološki katalogi Slovenije 1 (1955).

⁸ Neobjavljeno gradivo hrani Prirodoslovni muzej na Dunaju.

- ⁹ O. H. Frey, *Situla* 14—15 (1974) 131 ss.
- ¹⁰ *Intercisa* I, *Archaeologia Hungarica*, n. s. 33 (1954) 98 s, Abb. 32.
- ¹¹ J. Szombathy, *Mitt. der Präh. Kommission* 1 (1903) 341 ss, Fig. 192.
- ¹² P. Reinecke, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit* 5 (1906) 364 ss.
- ¹³ F. Stare, *Prazgodovinske Vače* (1954) 52 s.
- ¹⁴ V. Geramb, *Steierisches Trachtenbuch* (Graz 1932) 12 ss.
- ¹⁵ L. Nagy, Szécsényi csat, *Archaeologiai értésítő* 42 (1928) 215 ss.
- ¹⁶ R. Noll, *Carinthia* I, 147 (1957) 128 ss.
- ¹⁷ K. Motyková-Šneidrová, *Památky archeologické* 55 (1964) 350 ss.
- ¹⁸ J. Garbsch, *Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert* (München 1965).
- ¹⁹ R. Noll, o. c., 132—133 s in karta razprostranjenosti s seznamom najdišč.
- ²⁰ S. Petru, *Arheološki vestnik* 17 (1966) 421 ss in citirana literatura.
- ²¹ Predmete naštevam po S. Petru, *Arh. vestnik* 17 (1966) 422 in po rekonstrukciji J. Garbscha, o. c., Abb. 58, 111 s. — S. Petru v op. 4 predpostavlja še nasprotni del spone, v katerega so se zatikali roglji spone; J. Garbsch pa tega dela pri svoji rekonstrukciji ne upošteva. Primer, ki ga navaja S. Petru (I. Hunyadi, *Die Kelten im Karpatenbecken*, Diss. Pann. II, 18 [1942] T. XXXV, 15, 16) nastopa med popolnoma latenskimi materialom, ne pa med rimskodobnimi najdbami noriško-panonskih pasnih garnitur; zato ima J. Garbsch verjetno prav, ko rekonstruira zapenjanje pasu brez tega dela.
- ²² I. Puš, *Arh. vestnik* 17 (1966) 413 ss, sl. 2 in citirana literatura zlasti R. Nierhaus, *Fundberichte aus Schwaben* 14 (1957) 100 ss.
- ²³ I. Puš, o. c., 414 s, op. 5—7.
- ²⁴ S. Pahič, *Arh. vestnik* 20 (1969) 35 ss, sl. 7—11.
- ²⁵ S. Pahič, o. c., 74 s.
- ²⁶ P. Petru, *Razprave I. razr. SAZU* 6 (1969) 7 ss.
- ²⁷ P. Petru, *Razprave I. razr. SAZU* 6 (1969) 197 ss.
- ²⁸ J. Garbscha je verjetno zavedla slaba Petrujeva risba, ker opredeli okove za B 3 a.
- ²⁹ A. Jalen, *Arh. vestnik* 1 (1950) 177 ss.
- ³⁰ Z. Šubic, *La nécropole romaine à Poetovio*, Inventaria Archaeologica 14 (1972) Y 132.
- ³¹ Keramiko v glavnem primerjamo s tipi É. Bónis, *Die kaiserzeitliche Keramik von Pannonien*, Diss. Pann. II, 20 s (1942).
- ³² R. Bratanič, *Arh. vestnik* 4 (1953) 105 ss. Z. Šubic, *Inv. Arch.* 14 (1972) Y 130.
- ³³ Z. Šubic, o. c., Y 130, datira v drugo polovico 1. stoletja.
- ³⁴ L. Mikl-Curk, *Arh. vestnik* 11—12 (1960-61) 172 s, T. 3: 2—6.
- ³⁵ V. Kolšek, *Inv. Arch.* 16 (1972) Y 149—158.
- ³⁶ B. Vikić-Belančič, *Starinar* 13—14 (1962-63) 89 ss, sl. 3, 18, 19.
- ³⁷ Grob še ni objavljen in se najlepše zahvaljujem Veri Kolšek, ki mi je ljubeznivo dovolila vpogled v izrisano gradivo.
- ³⁸ Glej op. 36.
- ³⁹ S. Petru, *Arh. vestnik* 17 (1966) 421 ss.
- ⁴⁰ Jasen pregled osnovnih in pri nas najpogostejših tipov podaja na kratko Z. Šubic, Oljenke in glinasta plastika, Katalog razstave *Rimska keramika v Sloveniji* (1973) sl. 25 s citirano literaturo.
- ⁴¹ Z. Šubic, o. c.
- ⁴² S. Petru, *Razprave I. razr. SAZU* 6 (1969) 163 ss, T. 2: 7.
- ⁴³ Z. Šubic, Katalog *Rimska keramika v Sloveniji* (1973).
- ⁴⁴ S. in P. Petru, *Neviodunum (Drnovo pri Krškem)*, Katalogi in monografije 15 (1977). Katalog do predaje tega članka še ni izšel in navajam gradivo po tablah, ki mi jih je ljubeznivo dala na razpolago S. Petru.
- ⁴⁵ Tudi še neobjavljeno gradivo iz Ajdovščine mi je ljubeznivo odstopila na razpolago S. Petru, za kar se ji iskreno zahvaljujem.
- ⁴⁶ I. Hunyadi, *Die Kelten im Karpatenbecken*, T. XXXV, 15, 16.
- ⁴⁷ J. Garbsch, o. c., 113—114.
- ⁴⁸ S. Petru, *Arh. vestnik* 17 (1966) 424 s.
- ⁴⁹ R. Noll, o. c., karta razprostranjenosti bi vsekakor pridobila na vsebini, če bi avtor naša najdišča poimenoval s pravimi imeni.
- ⁵⁰ S. Petru, *Arh. vestnik* 17 (1966) 424 s.
- ⁵¹ Npr.: J. Šašel, *Arh. vestnik* 2 (1951) 224 s, sl. 2. S. Petru, *Emonske nekropole*, Katalogi in monografije 7 (1972) T. XCII, 28, 29, 33, 34 itd.
- ⁵² M. Martin, *Römerhaus und Museum Augst*, Jahresbericht 1967, 3 ss.
- ⁵³ Small Finds from Walbrook 1954—1955, *Guidhall Museum Publication*, Pl. II, 7.
- ⁵⁴ H. Mitscha-Märheim, *Arch. Austriaca* 19—20 (1956) 186 ss.
- ⁵⁵ P. Petru, *Razprave I. razr. SAZU* 6 (1969) 207 s, sl. 6.
- ⁵⁶ *Intercisa* II, 456 ss.
- ⁵⁷ I. Mikl-Curk, *Časopis za zgod. in narodopisje*, n. v. 2 (1966) 46 ss; eadem, *Arh. vestnik* 15—16 (1964-65) 259 ss.
- ⁵⁸ *Intercisa* II, 456 s, Abb. 99, 7.

- ⁵⁸ *Ibidem.*
- ⁵⁹ S. Pahič, *Časopis za zgod. in narodopisje*, n. v. 6 (1970) op. 129.
- ⁶⁰ V. Stare, *Arh. vestnik* 3 (1952) 137 ss, op. 1, 2.
- ⁶¹ Z. Šubic, *Katalog Rimska keramika v Sloveniji* (1973).
- ⁶² *Ibidem.*
- ⁶³ I. Mikl-Curk, *Časopis za zgod. in narodopisje*, n. v. 2 (1966) 46 ss; eadem, *Arh. vestnik* 15—16 (1964-65) 259 ss.
- ⁶⁴ *Ibidem.*
- ⁶⁵ P. Petru, V. Šribar, *Arh. vestnik* 7 (1956), 299, op. 15.
- ⁶⁶ K. Schwerzenbach, J. Jacobs, *Jahrbuch f. Altertumskunde* 4 (1910) 33 ss.
- ⁶⁷ S. Chadwick-Hawkes, 43—44. *BRGK* (1962-63) 155 ss.
- ⁶⁸ Glej op. 44.
- ⁶⁹ S. Chadwick-Hawkes, *o. c.*, 155 s.
- ⁷⁰ M. Martin, *o. c.*, 3 ss.
- ⁷¹ M. Martin, *o. c.*, 13 s, Abb. 7.
- ⁷² Z. Šubic, *katalog Rimska keramika v Sloveniji* (1973).
- ⁷³ M. Martin, *o. c.*, 13 s, 20 s, Abb. 7, 8.
- ⁷⁴ H. Bullinger, *Mitt. d. hist. Ver. der Pfalz* 67 (1969) z rekonstrukcijami na T. 13—15.
- ⁷⁵ M. Martin, *o. c.*, 14 ss.
- ⁷⁶ I. Mikl-Curk, *Časopis za zgod. in narodopisje*, n. v. 2 (1966) 46 ss; eadem, *Arh. vestnik* 15—16 (1964-65) 259 ss.
- ⁷⁷ *Intercisa* II, Abb. 104.
- ⁷⁸ K. Schwerzenbach, J. Jacobs, *o. c.*, 33 ss. S. Chadwick-Hawkes, *o. c.*, 155 s.
- ⁷⁹ *Intercisa* II, Abb. 100.
- ⁸⁰ Najlepše se zahvaljujem S. Petru, ki mi je dovolila objaviti spono s Hrušice in D. Knific-Lunder, ki jo je izrisala.
- ⁸¹ *Intercisa* II, Abb. 97, 1.
- ⁸² *Intercisa* II, Abb. 97, 4.
- ⁸³ A. Riegl, *o. c.*, 266 ss, T. XIV, 6.
- ⁸⁴ Paralela v Stobiju: *Antička bronza u Jugoslaviji*, Katalog razstave (Beograd 1966) 155 s, sl. 333.
- ⁸⁵ A. Riegl, *o. c.*, 291 ss. G. Behrens, *Schumacherfestschrift* (1930) 285 ss. E. Petersen, *Schlesiens Vorzeit*, N. F. 10 (1933) 30 ss. J. Werner, *Jahreshefte des Österr. Arch. Instituts* 26 (1930) 53 ss. H. Bullinger, *Gallia* 27 (1969) 149 ss. W. Schmid, *Časopis za zgod. in narodopisje* 31 (1936) 112—113 s. S. Chadwick-Hawkes, *o. c.*, 155 ss.
- ⁸⁶ A. Riegl, *o. c.*, 294 s.
- ⁸⁷ W. Schmid, *o. c.*, 113 s.
- ⁸⁸ J. Werner, *o. c.*, 53 ss.
- ⁸⁹ *Ibidem.*
- ⁹⁰ *Antička bronza u Jugoslaviji* (1969) 155 s, sl. 328.
- ⁹¹ J. Werner, *o. c.*, navaja kot dokaz grob iz Enns-Lauriaka, datiran z novcem Julijana iz leta 361 n. š.
- ⁹² Primerki iz Ljubljane omenjam le zaradi podatka pri W. Schmidu (*o. c.*, 113 ss), sicer pa mi je znan.
- ⁹³ Glej op. 80.
- ⁹⁴ Glej op. 44.
- ⁹⁵ Sličen primer: A. Riegl, *o. c.*, T. XXII, 3.
- ⁹⁶ H. Bullinger, *Gallia* 27 (1969) 149 s, fig. 11, 12.
- ⁹⁷ W. Schmid, *o. c.*, 112 s, razlaga ta motiv kot Dionizovo glavo med dvema panterjema.
- ⁹⁸ W. Schmid, *o. c.*, 113 s.
- ⁹⁹ M. Martin, *o. c.*, 6 s.
- ¹⁰⁰ Z. Šubic, *katalog Rimska keramika v Sloveniji* (1973).
- ¹⁰¹ Glej op. 44.
- ¹⁰² M. Martin, *o. c.*, 10 s.
- ¹⁰³ *Ibidem.*
- ¹⁰⁴ *Intercisa* II, Abb. 97, 4.
- ¹⁰⁵ Stobi: *Antička bronza u Jugoslaviji* (1969), 155 s, sl. 333.

ANTIKE GÜRTELSCHNALLEN UND -GARNITUREN IN SLOWENIEN

Zusammenfassung

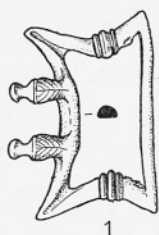
Im folgenden Artikel sucht der Autor alle in Slowenien gefundenen Gürtelschnallen und Gürtelbeschläge zu erfassen, aus der Zeit vom Aufkommen der ersten Schnallen mit beweglichem Dorn (d. h. seit der Ankunft der Römer) bis ungefähr zur Mitte des 5. Jahrhunderts. Dabei gliedert er ihrer Form nach elf Schnallentypen und sieben typische Formen von Gürtelbeschlägen auf (s. chronologische Tabelle von links nach rechts).

- 1 Vorgeschichtliche Gürtelschnallen mit beweglichem Dorn erscheinen zuerst in den Fundorten Vače und Idrija an der Bača. Ihre Erscheinung wird durch Einflüsse aus Aquileia nach dem Jahr 181 v. u. Z. gedeutet. Bei den vorgeschichtlichen Schnallen aus dem Spät-Latène muss besondere Aufmerksamkeit den geschlossenen Ringen mit Dornresten zugewendet werden. Es ist nämlich fraglich, ob es sich immer nur um Schliessringe des

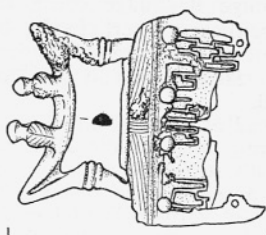
- Latènegürtels handelt oder ob auch dies vielleicht noch Gürtelschnallen sind (s. Anm. 9).
- 2 Die norisch-pannonische Gürtelgarnitur umfasst neben der Schnalle noch perforierte, kannelierte und mandelförmige Beschläge sowie Riemenabschlüsse. Diese Schnalle ist gänzlich der keltisch-latènezeitlichen Überlieferung bzw. den Vorbildern aus jenem Zeitraum verhaftet und weist noch das vorgeschichtliche Schliesssystem auf. In Slowenien sind diese Schnallen auf die Steiermark und auf Dolenjsko konzentriert, während sie in Ljubljana relativ selten sind.
 - 3 Die zusammengesetzten Schnallen von D-Form konzentrieren sich dagegen auf Dolenjsko und die Umgebung von Ptuj, doch ist die Zahl der Funde so bescheiden, dass diese Angabe eine Folge des Zufalls sein könnte.
 - 4 Die runden Schnallen mit auseinandergehenden, zurückgebogenen Enden sind im Wesentlichen eine Fortsetzung der vorgeschichtlichen Schnalle mit beweglichem Dorn. Die römerzeitlichen Beispiele haben einen schmalen Reif während die Befestigungsvorrichtung der Nadel nicht gesondert gestaltet ist.
 - 5 Schnallen der Omega-Form. Fundorte Ljubljana, Čepna, Maribor, Ptuj; die grösseren Varianten dieses Typs scheinen zugleich auch jünger zu sein.
 - 6 Schnallen mit rundem geschlossenem, in Form des Buchstabens U hervortretendem Ring sind so selten, dass ihre Aufgliederung in einzelne Varianten oder ihre geographische Begrenzung keine Resultate ergibt.
 - 7 Schnallen von ovaler Form. Sie leiten die Reihe der spätantiken Schnallen mit Beschlägen ein. Funde kommen zahlreicher zutage. Der Autor unterscheidet die einfachere Schnallenvariante und eine solche, bei der den Ring zwei einander berührende Delphine bilden. Die erste Variante ist am häufigsten in Ptuj und Drnovo vertreten. Insofern diese Schnallen Soldaten angehört hatten (s. Anm. 69), würde dies auf eine Militärkonzentration in Slowenien im 4. Jahrhundert hinweisen. Die reicher ausgeführte Variante tritt relativ häufig auch in Ljubljana auf.
 - 8 Kugelige und D-förmig gestaltete Schnallen unterscheiden sich ihrer Form nach nicht ausgeprägter voneinander, chronologisch und geographisch jedoch auch nicht von den ovalen und rechteckigen Schnallen.
 - 9 Rechteckige Schnallen — wieder am häufigsten in Ptuj und Drnovo vertreten.
 - 10 Zweiflügelige Gürtelschnallen. Hier unterscheidet der Autor typologisch (jedoch nicht chronologisch) zwei Varianten: Schnallen, bei denen der Riemen an einen Teil des Rahmens und Schnallen, bei denen er an die Achse befestigt wurde. Die Formen zeichnen sich durch grosse Mannigfaltigkeit aus.
 - 11 Schnallen von D-Form mit vegetabilen Auswüchsen an Bügel und Dorn sowie mit Gelenk zwischen Achse und Beschlag sind nur kärglich durch Funde dokumentiert. Bisher sind sie in Ptuj, Celje, Maribor und Ljubljana zum Vorschein gekommen.

Jüngere, spätantike Formen von Gürtelschnallen kommen oft zusammen mit Gürtelbeschlag vor. Der ist am häufigsten durch drei Typen vertreten: Beschläge, verziert in der Kerbschnitttechnik, amphorenartige Gürtelabschlüsse und propellerförmige Beschläge. Ausserdem kommen noch mehrere andere Formen vor, doch sind sie so mannigfaltig, dass eine Typologie noch nicht zusammengestellt werden kann. Auch ihr Zweck ist häufig umstritten.

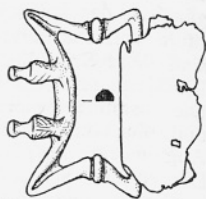
Die Gürtelschnallen erscheinen am häufigsten am Beginn und am Ende der römischen Besetzung unserer Gegenden. Im ersten Fall ist dies der keltischen Tradition zuzuschreiben (norisch-pannonische Garnituren), im zweiten handelt es sich hingegen um ovale und kugelige Schnallen, mittels derer wahrscheinlich Soldatengürtel geschlossen wurden. Man könnte schliessen, dass die Gürtelschnalle kein charactersistischer Bestandteil der Tracht der italischen Einwohnerschaft ist, zumindest nicht der zivilen in der klassischen Zeit des Imperiums. Und die Verbreitungskarten dürften einstweilen nur eine Folge des gegenwärtigen Forschungsstandes sein.

1

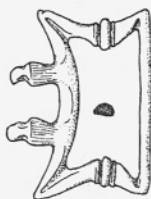
2

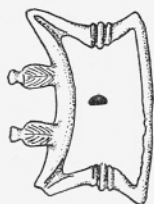
3

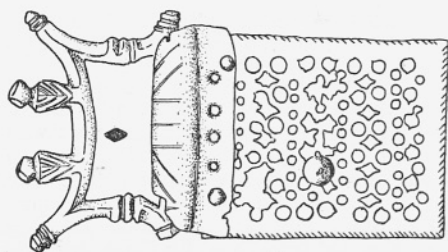
4

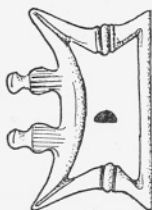
5

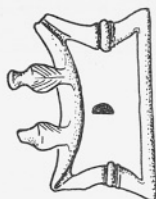
6

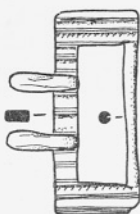
7

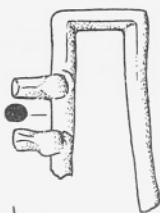
8

9

10

11

1

2

3

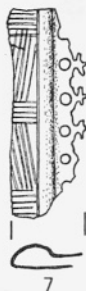
4

5

6

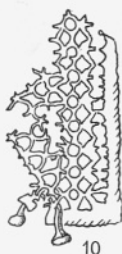
7

8

9

10

11

12

13

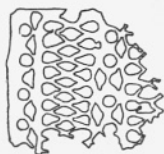
14

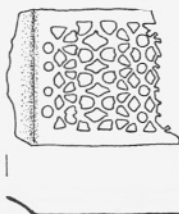
15

16

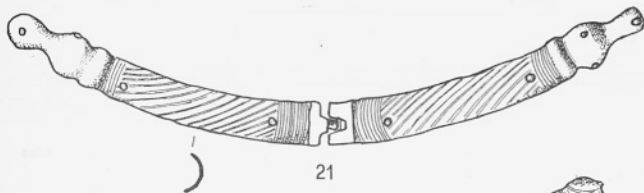
17

18

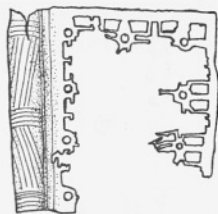
19

21

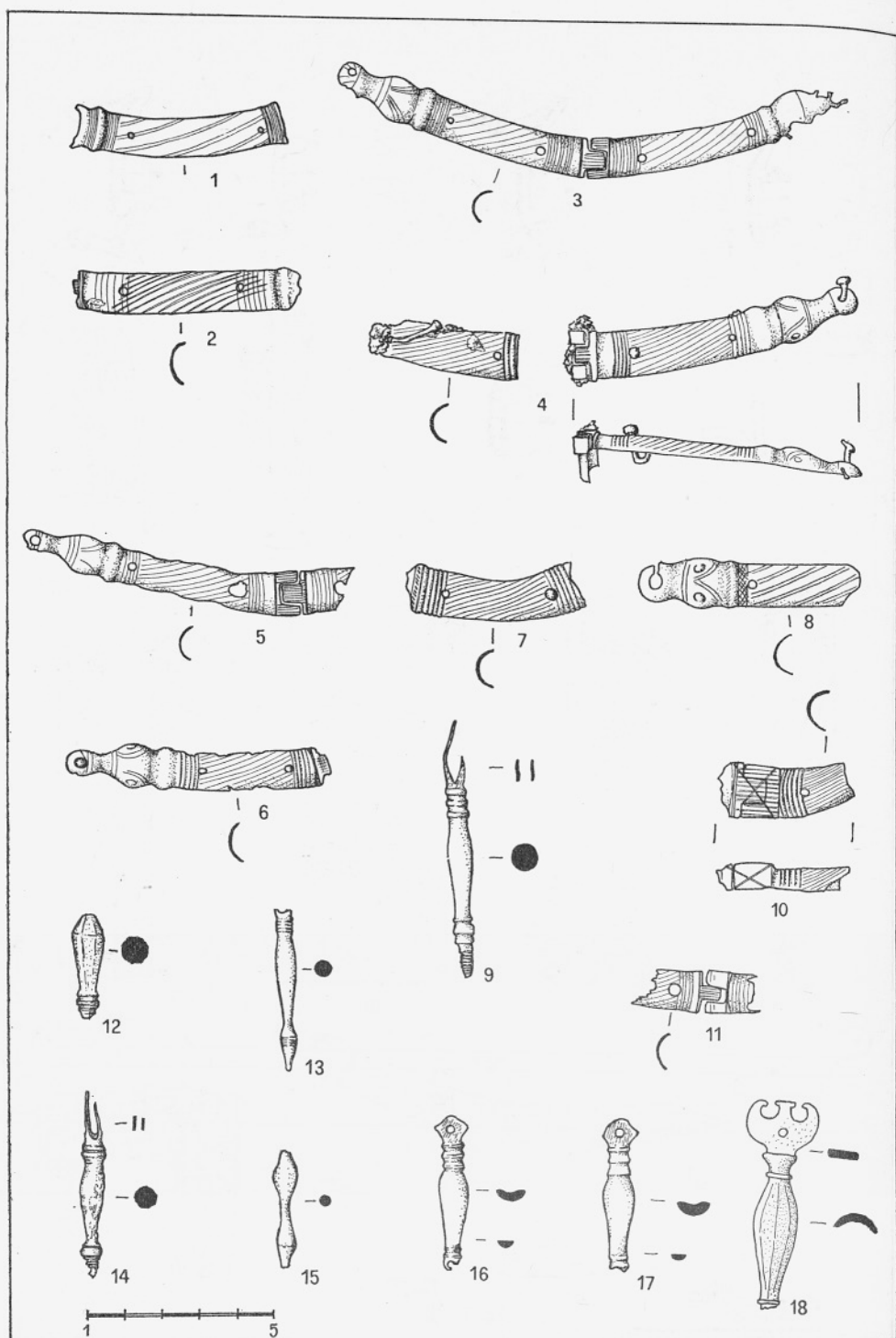

22

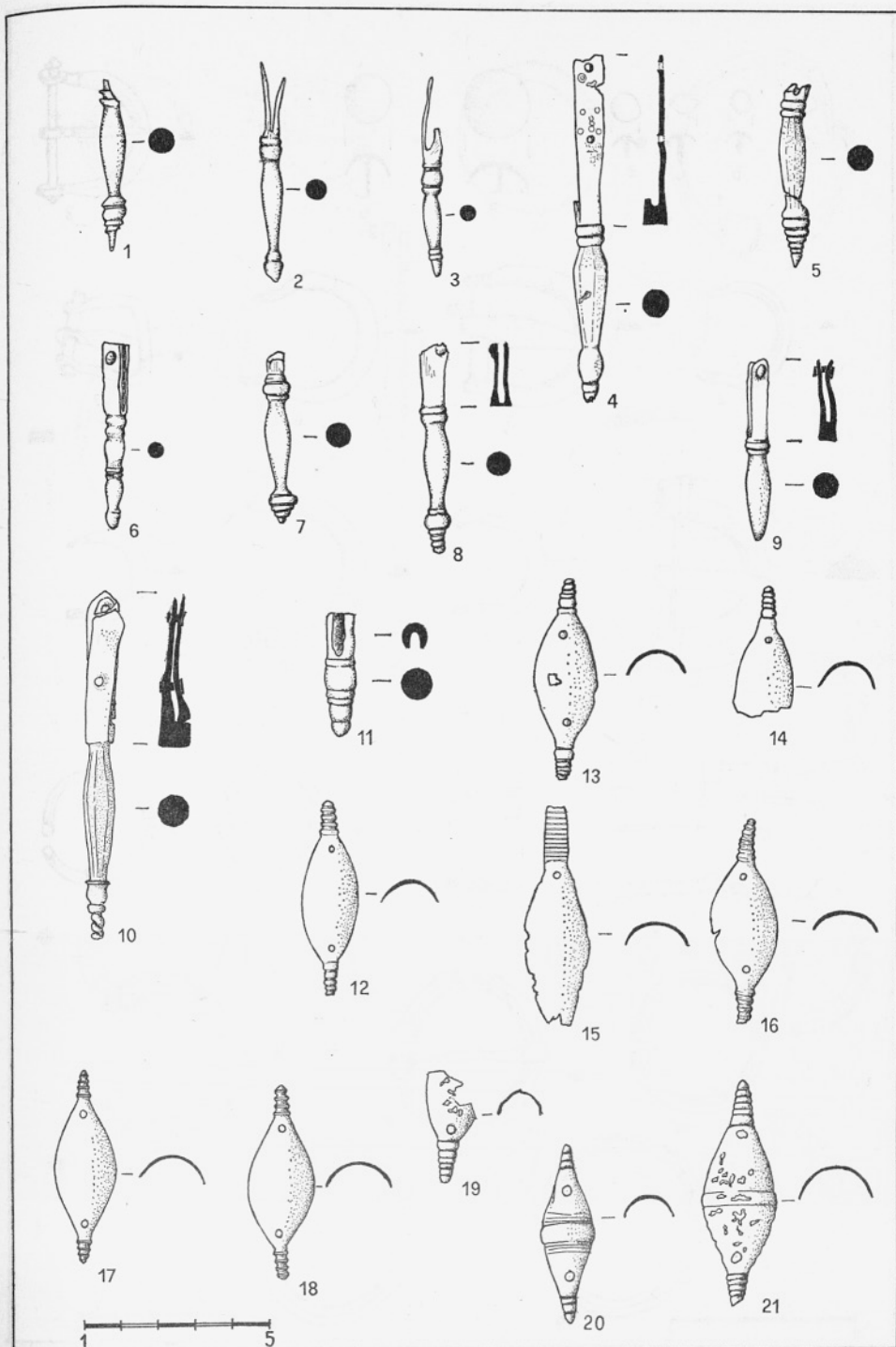

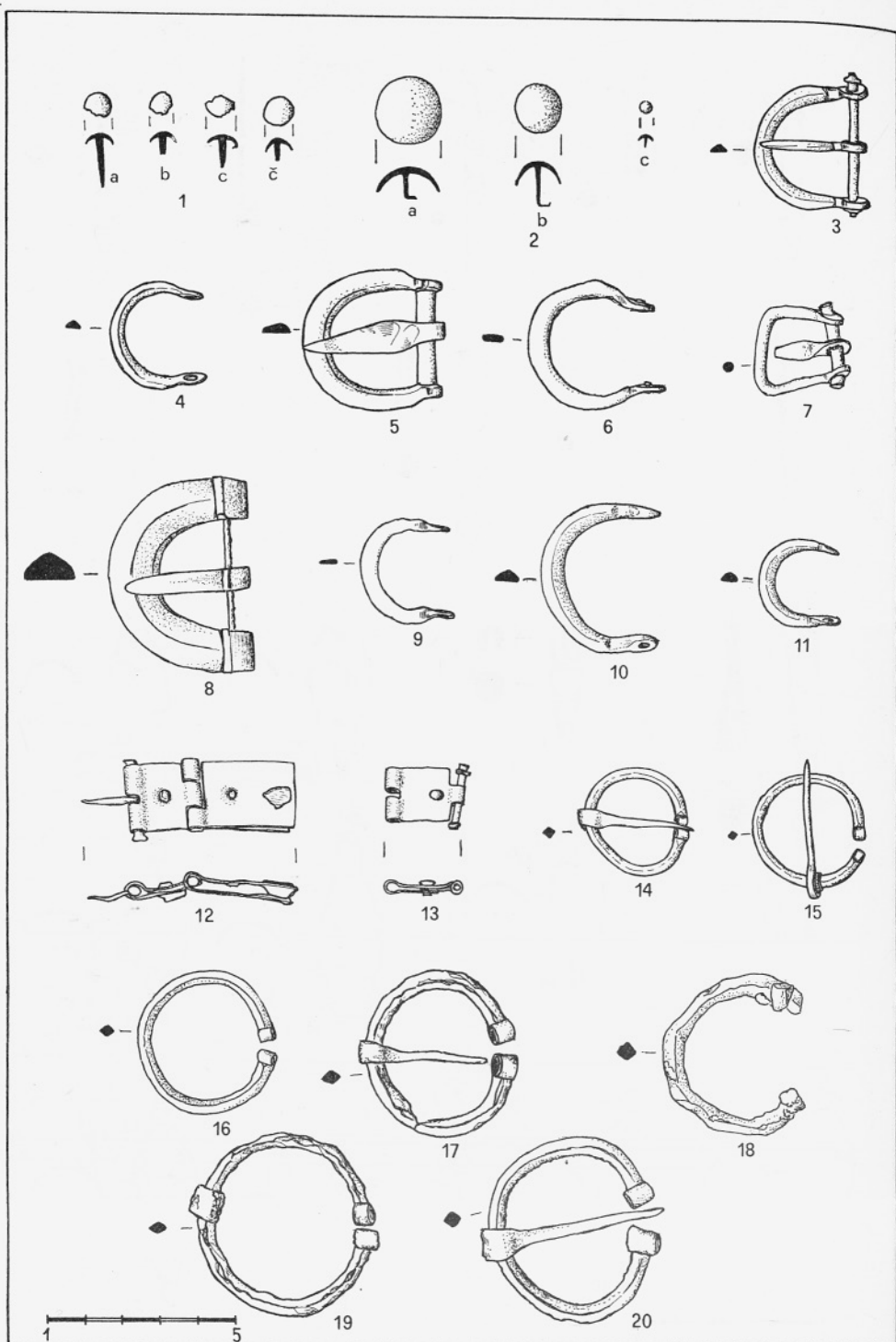
20

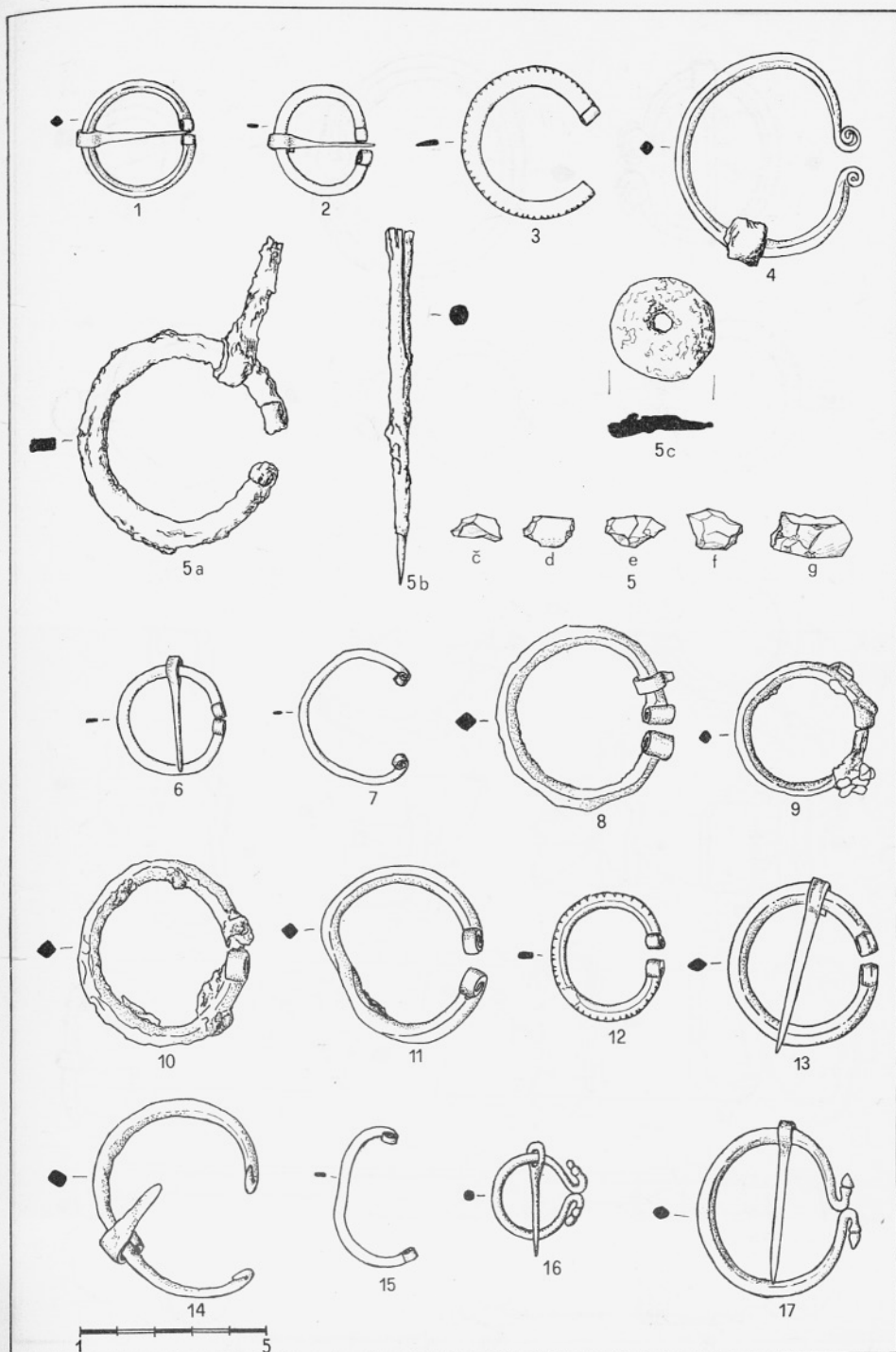

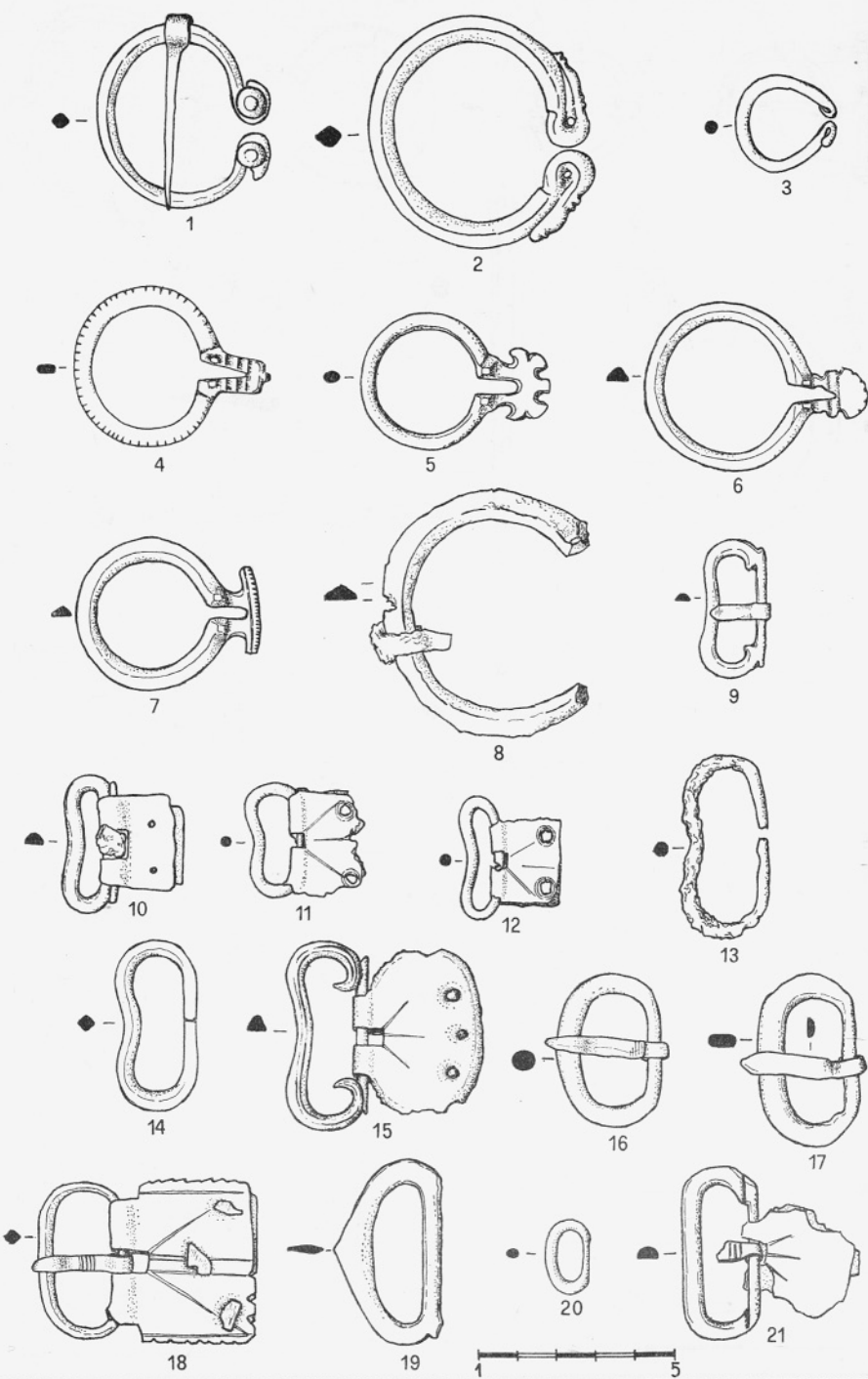

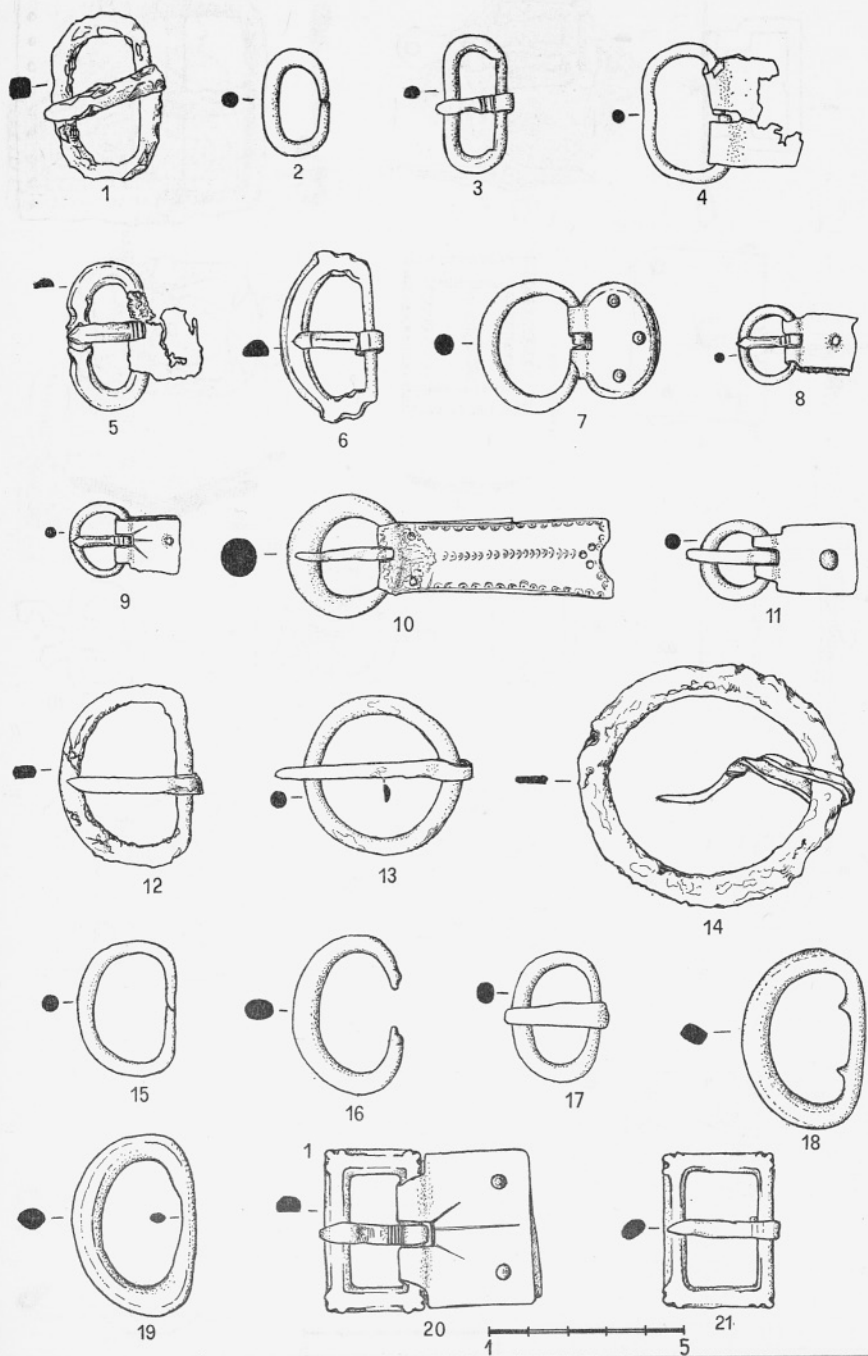
T.3

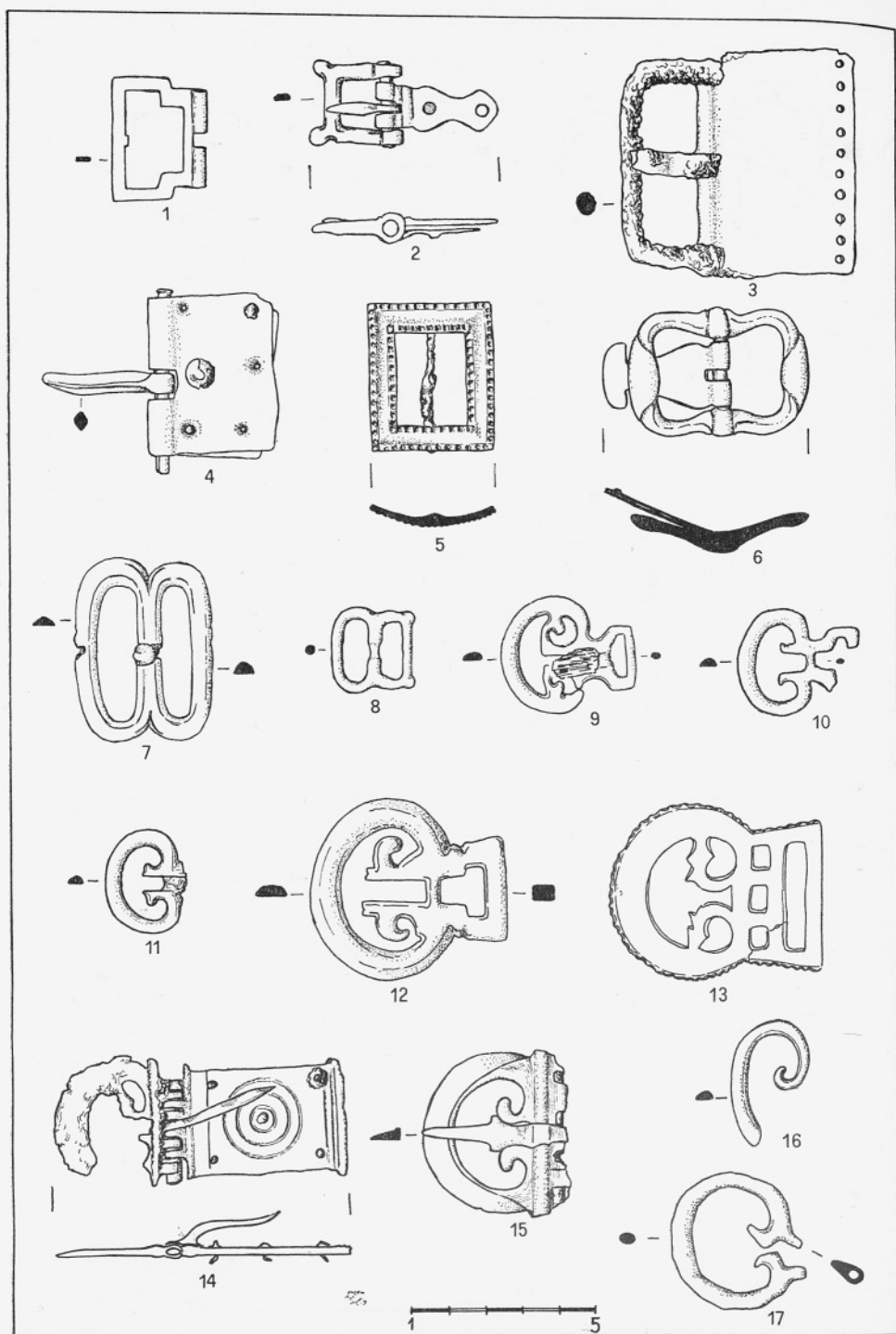

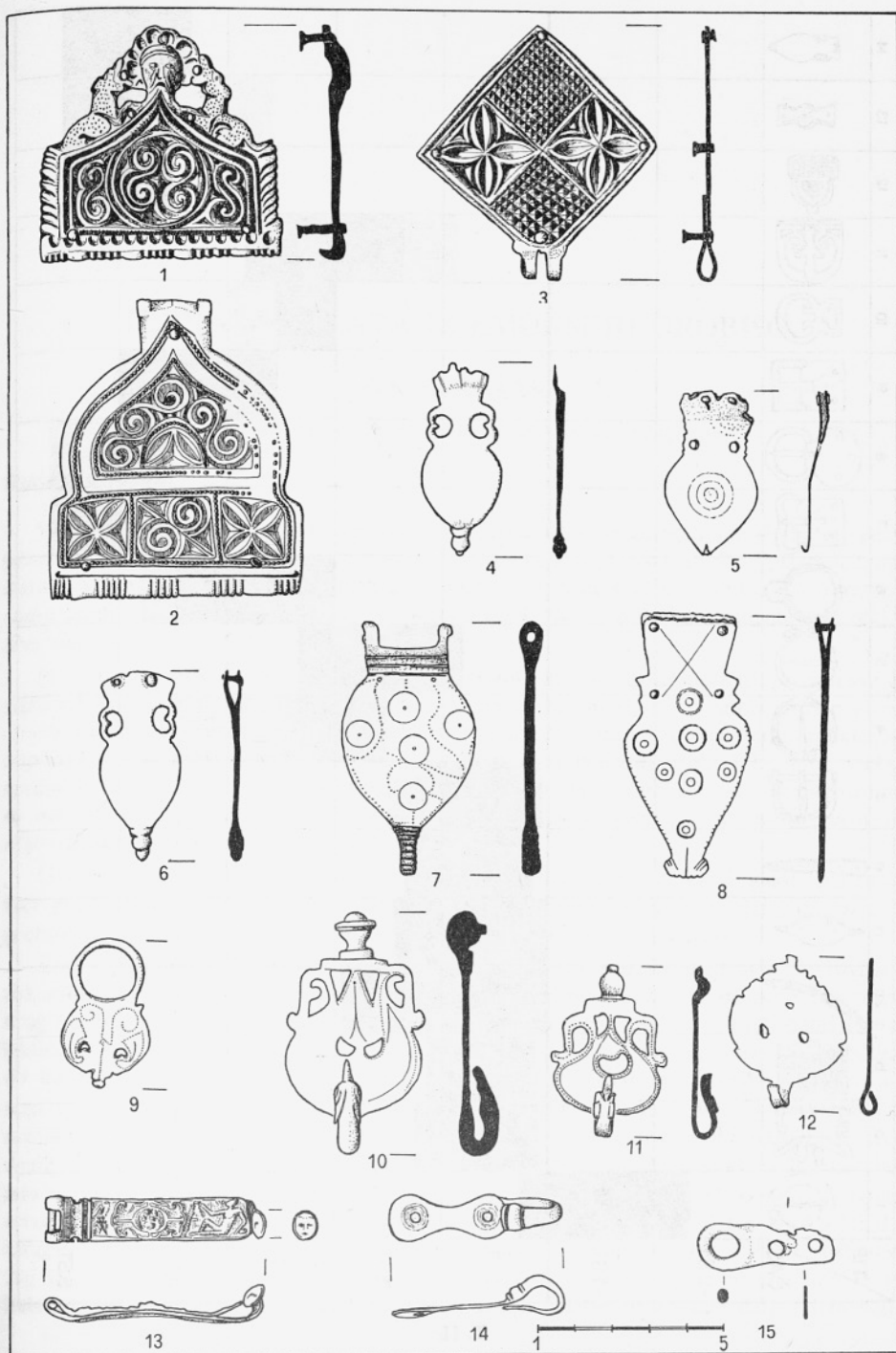

TIP ČAS	1	a	b	2c	d	e	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
																		
-2ST																		
-1ST.																		
1ST.																		
2ST.																		
3ST.																		
4ST.																		
5ST.																		